

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA – TV ANA SANAT DALI
SİNEMA – TV PROGRAMI**

MUHARREM GÜRSES VE SİNEMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
20076027 - Adem Selçuk Hakan GÖK**

**Danışman
Prof. Cem ODMAN**

İSTANBUL - 2010

Adem Selçuk Hakan GÖK tarafından hazırlanan **Muharrem Gürses ve Sineması** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 18 / 06 / 2010

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

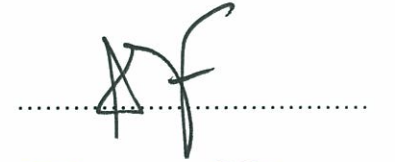
Jüri Üyesi : Prof.Cem ODMAN (Danışman)

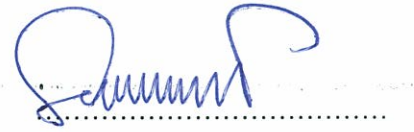
Jüri Üyesi : Prof.Alev İDRİSOĞLU

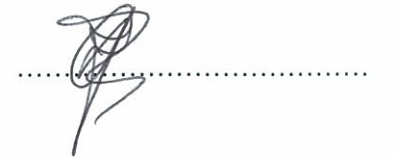
Jüri Üyesi : Prof.Asiye KORKMAZ

Jüri Üyesi : Prof.Selahattin YILDIZ(M.Ü.Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Doç.Z.Yüksel AKTAŞ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa no</u>
ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
SUMMARY	V
RESİMLER LİSTESİ	VII
GİRİŞ	X
BÖLÜM 1: MUHARREM GÜRSES'İN YAŞAM ÖYKÜSÜ VE SİNEMAYA GİRİŞİ	1
BÖLÜM 2: MUHARREM GÜRSES'İN YÖNETMENLİK KARIYERİNE BAŞLAMASI VE “GÜRSES MELODRAMLARI” (1952-1960)	13
BÖLÜM 4: MUHARREM GÜRSES'İN 1960 – 1988 YILLARI ARASI SİNEMA ÇALIŞMALARI	45
SONUÇ	70
EKLER	
EK 1 - MUHARREM GÜRSES FİLMOGRAFİSİ	76
EK 2 - YETİMLER AHI FİLMİNİN SENARYOSUNDAN ÖRNEKLER	84
EK 3 - MUHARREM GÜRSES'İN FİLM SAN VAKFIN'DAKİ SİCİL KAYDI	87
EK 4 – YÜZ YIL GENÇ VE DİNÇ YAŞAMANIN SIRLARI KİTAP KAPAĞI	88
KAYNAKLAR	89
ÖZGEÇMİŞ	92

ÖNSÖZ

Sinema başlangıcından beri seyirci ile var olmuş, seyirciyi önemsemiş bir halk sanatıdır. Sinemacılar seyircileri ile bağ kurmaya çalışmış, onların isteklerini, beğenilerini ve eğilimlerini en doğru biçimde çözümlemeye çalışmışlardır. Türk Sineması da sinema ve seyirci ilişkisinin yoğun olarak gözlemlendiği bir yapıdır. Seyircinin istekleri ve beklentileri Türk sinemasını şekillendirmiştir.

Türk sinemasının kendini aradığı yıllarda sinemaya başlayan Muharrem Gürses'in kendine has özellikleri ile öne çıkan özgün bir yönetmen olması, bu tez konusunu seçmemin ana nedenidir. Sinemacılar dönemi ile ilgili yapılan hemen hemen bütün araştırmalar, belli başlı isimlere ve konulara odaklandığı için bu çalışmanın yararlı olacağına inanıyorum.

Bu tezin meydana gelmesini sağlayan hocam Prof. Sami Şekeroğlu'na teşekkür ederim. Çalışmalarım süresince bana yol gösteren tez danışmanım Prof. Cem Odman'a, Prof. Alev İdrisoğlu, Prof. Asiye Korkmaz, Doç. Yüksel Aktaş'a teşekkür ederim. Çalışma aşamalarımda yanımda olan Arş. Gör. Afif Ataman'a, Arş. Gör. Esra Berk Eren'e, M.S.G.S.Ü. Sinema TV Merkezi kütüphane görevlisi Ayhan Sevinç'e merhum babaları Muharrem Gürses ile ilgili belge-fotoğrafları paylaşan Kemal Gökhan Gürses, Atilla Arcan Gürses ve Hakan Gürses, özel arşivindeki belge-fotoğraflarını paylaşan Ali Can Sekmeç'e teşekkür ederim. Bu çalışmanın kişisel görüşmeleri aşamasında bana yardım eden Melih Taşkiran' a teşekkür ederim. Ayrıca Güven Beklen'e, Erdem İşcen'e, Çağla Canoğuz'a, Sümeyra Yiğit'e, Salih Özer'e ve Cora Ailesi' ne teşekkür ederim. Son olarak her zaman yanımda olan ve bunu hep hissettiren özellikle anneme, babama ve ağabeyime teşekkür ederim.

ÖZET

Muharrem Gürses, 1913 yılında Amasya'da doğmuştur. Küçük yaşlarından itibaren tiyatroya ilgi duymuş; oyuncu olmak istemiştir. İstanbul Öğretmen Okulunu bitirmiş. Bir süre Anadolu'da resim öğretmenliği yapmış; görevinden istifa etmiştir. Oyuncu olmak için İstanbul'a yerleşmiş; Darülbeyti'de amatör oyunculuk yapmıştır. Çeşitli özel tiyatrolarla birçok Anadolu turnesinde tuluat tiyatrosu hakkında kendini geliştirdikten sonra İzmir Şehir Tiyatrosu'nun oyuncu kadrosunda yer almıştır. 1945 yılında **Köroğlu** filmiyle senarist olarak sinemaya girmiştir.

Muharrem Gürses ilk filmi **Kara Efe / Zeynebin Gözyaşları** ile yönetmenliğe başlamıştır. İlk filminin kazandığı gişe başarısının ardından kendine özgü melodram filmleri yönetmeye devam etmiştir. **Yedi Köyün Zeynebi** filminin seyirci tarafından çok beğenilmesi üzerine melodram filmlerin aranan yönetmeni olmuştur. Çocukluk yıllarında yaşadığı köy yaşantısı ve Anadolu turnelerinde edindiği izlenimleri filmlerine yansıtarak halkın kendine yakın bulduğu, sevdiği filmler çekmiştir. 1952-1960 yılları arasında çektiği filmler diğer sinemacıları da etkilemiş; benzer yapıda filmler yapılmıştır. Gürses birçok türde film yönetmiştir. Bu filmler arasında melodramlar, tarihi filmler ve dini filmler vardır. Ve hangi türde olursa olsun yaptığı bütün filmler yüksek gişe başarılarına sahip olmuştur. 1966'da kendi yapım şirketi Atilla Film'i kurmuştur. Gürses, bu tarihten sonra filmlerinin çoğunu kendi şirketi adına çekmiştir.

Muharrem Gürses sineması, tiyatro oyunculuğu deneyiminden de etkilenen diyaloglara dayalı, kamera hareketlerinin oyuncunun takibi için kullanıldığı, yer yer abartılı oyunculuk anlayışının görüldüğü genellikle ağır tempolu ve günümüz seyircisi için zor seyredilir melodramlarla karşımıza çıkmaktadır. Ancak onun sinemasının en önemli özelliği seçtiği konular ve bu konuların melodram yapısında işlenişinde kendisini ortaya koymaktadır.

Muharrem Gürses, yaşamının son günlerinde dahi projeleri için çalışmıştır. Vefat ettiği 1999 yılında ardında yüzü aşkın film ve Türk sinemasında unutulmayacak oyunculuk performansları bırakmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muharrem Gürses, Yönetmen, Oyuncu, Senarist, Yapımcı, Melodram

GİRİŞ

Muharrem Gürses, sinemanın birçok alanında yönetmen, oyuncu, senarist ve yapımcı olarak çalışmış bir sinemacıdır. Gürses, 1945-1988 yılları arasında etkin olarak sinemada yer almıştır. Gürses oyuncu olarak 57, senarist olarak 86, yönetmen olarak 78, yapımcı olarak 7 filmde yer almıştır.

Yazarlar, senaristler, sanatçılar çevrelerindeki olaylardan, geçmişten, yaşadıklarından etkilenecek bunu eserlerine aktarırlar. Bu tez çalışması ile Muharrem Gürses'in sinemacı kimliğini ortaya çıkarılırken, hayatının ve kişiliğinin sinemasına nasıl yansıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tez araştırması sırasında Muharrem Gürses'in filmlerinin 19'una ulaşılabilmiş, kendisi tarafından yazılan "63 Yıllık Olaylarla Dolu Film Ve Tiyatro Anılarım 1932–1996" başlıklı yazılar başta olmak üzere kitap ve dergilerde yayınlanan röportajlardan yararlanılmıştır. Ayrıca Muharrem Gürses'in kişilik özelliklerini ortaya çıkarabilmek için aralarında Gürses ailesinin üyelerinin bulunduğu kişilerle sekiz özel görüşme yapılmıştır.

Tez çalışmasında, Gürses'nin sinema çalışmalarında kronolojik bir sıra izlenerek ele alınmıştır. Gürses'in sinemasındaki değişimler ve dönemler, Türk sinemasındaki değişimlerden bağımsız düşünülemeyeceği için ona paralel olarak ele alınmıştır.

Film incelemelerinde önce filmlerin konusuna kısaca yer verilmiştir. Ardından filmlerin sinema dili ve estetik özellikleri incelenmiştir. Filmlerin arasında analiz yöntemine uygun bir biçimde, aralarındaki ortak noktalar belirtilerek çözümlemeleri yapılmıştır.

Ana bölümlerde, sırasıyla Muharrem Gürses'in yaşam öyküsü, yönetmenlik kariyerine başlaması ve Gürses melodramları, Gürses'in

dönemin sinemacıları üzerindeki etkisi, 1960-1988 yılları arası sinema hayatı ve diğer çalışmaları incelenmiştir.

SUMMARY

Muharrem Gürses, was born in Amasya in 1913. He starting from a young age was interested in theater, the actor wanted to be. He teachers graduated from school. Have a time art teacher in Anatolia, has resigned. He players have to be settled in Istanbul; Darülbedayi he has been acting in the amateur. He Anatolia tour with a private theater in a variety of many self-improvement after about “tuluat”. He has been included in the cast of İzmir City Theater.

Muharrem Gürses began directing his first film with ***Kara Efe / Zeynebin Gözyaşları***. He had after winning the first movie box-office success with characteristics peculiar to manage the melodrama movie continued. ***Yedi Köyün Zeynebi*** to be enjoyed by the audience on a melodramatic film director has been sought. He lived in the village life and childhood in Anatolia tour to see the movie to reflect his impressions of the people you love has found itself near the film has attracted. Between the years 1952-1960 also supports filmmakers that have influenced other films, films made of a similar nature. Gürses has many kinds of films. Among these films are melodramas, historical and religious films are films. And no matter what kind of films that all have high box-office success. Atilla Film has established his own production company in 1966. Gürses, after this date, on behalf of his company, has attracted most of the movie.

Muharrem Gürses cinema, theater acting experience also affected the dialogue-driven, camera movement actors to follow are used in places exaggerated acting mentality is seen typically heavy-paced and contemporary audience forced to watch is melodrama with, we have encountered. The most important feature of the film, but she chose this subject matter and the handling of the melodramatic structure reveals itself.

Muharrem Gürses, even in the last days of his life worked for the last project. He died in 1999, where an increase of more than hundred films in Turkish cinema and gave an unforgettable performance of players.

Key Words: Muharrem Gürses, Director, Actor, Writer, Producer, Melodrama

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa no
1.1 Darülbedayi’de amatör oyunculuğa başladığı günlerde	5
1.2 Vasfi Rıza Zobu ile “Ceza Kanunu” oyununda	7
1.3 “Kaatil” oyununda Baltalı Tomas rolünde	8
1.4. 1940’lı yıllarda görev aldığı Ankara Radyosu Temsil Kolu’nda	9
1.5 İzmir Şehir Tiyatrosu sanatçılarıyla birlikte	10
1.6 İzmir Şehir Tiyatrosu’nda “Hamlet” temsili	11
2.1 Rol aldığı filmlerden ve tiyatro oyunlarından fotoğraflar	13
2.2 Kara Efe / Zeynebin Gözyaşları (1952) filminin setinde	20
2.3 Şarlo İstanbul’da film ekibi	21
2.4 Yedi Köyün Zeynebi (1956) filminden bir kare	23
2.5 Köy Canavarı (1956) filminin lobi kartı	24
2.6 Yetimler Ahı / Kanlı Kırbaç (1956) filminin afişi	27
2.7 Sırtlan Sadık rolünde Ahmet Tarık Tekçe	28
2.8 Sazlı Damın Kahpesi filminde Garip Kıvırcık rolünde	29

2.9 Sazlı Damın Kahpesi filminde bindirme tekniği örneği	31
2.10 Sazlı Damın Kahpesi filminden bir kare	31
2.11 Sazlı Damın Kahpesi (1956) filmin basın reklamı	31
2.12 Allı Gelin (1957) filminin basın reklamı	32
2.13 Yavrularımın Katili (1957) filminin lobi kartı	33
2.14 Yavrularımın Katili (1957) filminden bir kare	34
2.15 Yavrularımın Katili filminde bindirme tekniği örneği	34
2.16 Yavrum İçin (1958) filminin afişi	36
2.17 Beklenen Bomba (1959) filminden bir kare	38
2.18 Beklenen Bomba filminin afişi	38
2.19 Günah Kadını / Şehvet Uçurumu filminde bindirme tekniği örneği	39
4.1 Can Mustafa / Yaralı Kuş (1960) filminin lobi kartı	45
4.2 Hazreti Yusuf'un Hayatı (1965) filminden bir kare	49
4.3 Zaloğlu Rüstem (1966) filminden bir kare	50
4.4 Altın Prens Devler Ülkesinde (1971) filminin lobi kartı	57
4.5 Altın Prens Devler Ülkesinde (1971) filminde Hakan Gürses	58

4.6 Şehzade Sinbad Kaf Dağında (1971) filminin afişi	59
4.7 Nemrud (1979) filminin lobi kartı	61
4.8 Nemrud (1979) filminin afişi	63
4.9 Hız. Yahya ve Prenses Salome (1987) filminden bir kare	66

GİRİŞ

Muharrem Gürses, sinemanın birçok alanında yönetmen, oyuncu, senarist ve yapımcı olarak çalışmış bir sinemacıdır. Gürses, 1945-1988 yılları arasında etkin olarak sinemada yer almıştır. Gürses oyuncu olarak 57, senarist olarak 86, yönetmen olarak 78, yapımcı olarak 7 filmde yer almıştır.

Yazarlar, senaristler, sanatçılar çevrelerindeki olaylardan, geçmişten, yaşadıklarından etkilenecek bunu eserlerine aktarırlar. Bu tez çalışması ile Muharrem Gürses'in sinemacı kimliğini ortaya çıkarılırken, hayatının ve kişiliğinin sinemasına nasıl yansıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tez araştırması sırasında Muharrem Gürses'in filmlerinin 19'una ulaşılabilmiş, kendisi tarafından yazılan "63 Yıllık Olaylarla Dolu Film Ve Tiyatro Anılarım 1932–1996" başlıklı yazılar başta olmak üzere kitap ve dergilerde yayınlanan röportajlardan yararlanılmıştır. Ayrıca Muharrem Gürses'in kişilik özelliklerini ortaya çıkarabilmek için aralarında Gürses ailesinin üyelerinin bulunduğu kişilerle sekiz özel görüşme yapılmıştır.

Tez çalışmasında, Gürses'nin sinema çalışmalarında kronolojik bir sıra izlenerek ele alınmıştır. Gürses'in sinemasındaki değişimler ve dönemler, Türk sinemasındaki değişimlerden bağımsız düşünülemeyeceği için ona paralel olarak ele alınmıştır.

Film incelemelerinde önce filmlerin konusuna kısaca yer verilmiştir. Ardından filmlerin sinema dili ve estetik özellikleri incelenmiştir. Filmlerin arasında analiz yöntemine uygun bir biçimde, aralarındaki ortak noktalar belirtilerek çözümlemeleri yapılmıştır.

Ana bölümlerde, sırasıyla Muharrem Gürses'in yaşam öyküsü, yönetmenlik kariyerine başlaması ve Gürses melodramları, Gürses'in

dönemin sinemacıları üzerindeki etkisi, 1960-1988 yılları arası sinema hayatı ve diğer çalışmaları incelenmiştir.

“BÖLÜM 1: MUHARREM GÜRSSES’İN YAŞAM ÖYKÜSÜ VE SİNEMAYA GİRİŞİ

Türk sinemasının önemli isimlerinden biri olan Muharrem Gürses, 22 Ağustos 1913 tarihinde Amasya’da doğdu. Bir yaşını yeni doldurmuşken ülke Birinci Dünya Savaşına katılmıştır. Gürses, Birinci Dünya Savaşı’nda cepheye giden babasını üç yaşındayken kaybetmiştir. Bu kaybın acısına dayamayan annesi ruh sağlığını kaybetmiş; verem hastalığına yakalanarak üç ay sonra ölmüştür. Hem annesini hem babasını kaybeden Muharrem Gürses yetim ve öksüz olarak büyük babasının yanında büyümüştür. Büyükbabası Azerbaycan-Karabağ kökenli Amasya ve çevresinde Şirvanlı Mehmet Efendi olarak tanınan bir müderristir. Ancak Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan ülkenin ağır yaşam koşullarında yedi kişilik ailesini geçindirmek için demir işçiliği yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkmış; ardından Kurtuluş Savaşı başlamıştır. Amasya Milli Mücadele’nin önemli noktalarından biri olmuştur. Gürses, hayatının ilk yıllarında art arda yaşanan savaşların yıkımlarını, büyük ekonomik sıkıntıları, yoksulluk ve sefaletin getirdiği ağır şartları yaşamıştır. Muharrem Gürses’in hayatı dramatik durumlar içerisinde şekillenmeye başlamıştır.

Gürses çocukluğunda yaşadığı acıların yanı sıra pek çok değişime de tanık olmuştur. 1922’den 1938’e kadar devam eden Atatürk Devrimleri’ne denk gelen çocukluk döneminde Gürses hem Osmanlıca hem de 1928 yılında yapılan Harf Devrimi ile Latin harfleriyle eğitim görmüştür. Ayrıca Gürses büyükbabasından Arapça öğrenerek, din eğitimi almıştır. Gelecek yıllarda sinemasında görülecek dinsel temalı filmlerin temeli bu yıllara dayanmaktadır.

Muharrem Gürses, küçük yaşlardan itibaren karagözcülüğe, ortaoyuncululuğuna, tiyatroya merak sarmıştır. Ancak Gürses'in bu merakı büyükbabasının fikir ve inançlarına ters düşmüştür. Büyükbabasının otoriter tavrına rağmen Gürses mahalledeki arkadaşlarını eve toplayıp yatak çarşafalarını gererek, küçük odasında, gizlice Karagöz oynatmıştır. Gizlice düzenlediği bir gösteride balmumu ve çarşafın kazayla alev almasıyla büyükbabasının evi yangın tehlikesi geçirmiştir. Büyükbabasından yediği dayak Muharrem Gürses'in içindeki gösteri tutkusunu bitirememiştir. İçindeki aşk onu tiyatroya yöneltmiştir.

O günlerde Amasya'ya önce Hafız İhsan Kumpanyası gelmiş; ardından da Topal Atıf'ın Melodram Tiyatrosu temsiller vermeye başlamıştır. Hafız İhsan'ın operet türündeki oyunları Gürses'in ilgisini çekmemiştir. Onu asıl etkileyen ve tüm sanat yaşamında etkisi görülecek olan yerel tiyatrocusu Topal Atıf'ın, Gürses'in deyimi ile "seyircisini zırlı zırlı ağlatan melodramları"dır.

"Deli oluyordum onu seyrederken göğsümü döve döve ağlıyor, "Ah ben de onun gibi şu milleti bir ağlatabilsem" diyordum. Yeri göğü inleyen şu alkışlardan birazını da ben alabilsem... Topal, mopal, herif sahneye bir çıkıp da tiradına hıçkırıklı sesiyle bir başladı mı, kimde can-takat kalırdı ki. Ne yapıyor, nasıl yapıyor da, şu Tiyatroya gelen (kadın-erkek, yaşlı genç) herkesi sonuna kadar hıçkırıklara boğuyor, alkış üstüne alkış alıyordu?"⁵

Topal Atıf'ın oyunlarından Gürses'in çok sevdiği bir sahne vardır ki sürekli bu sahneyi oynamak istemektedir.

⁵ Muharrem Gürses'in kaleme aldığı "63 Yıllık Olaylarla Dolu Film Ve Tiyatro Anılarım 1932–1996" başlıklı yazılar, Kemal Gökhan Gürses'in özel arşivi.

Eve geldiğim, yatağa girdiğim zaman, saatlerce onun taklidini yapıyor, “Sesimi bazı kısararak, bazı kelimelere fazlaca basarak, boğazıma da hıçkırıklar yığarak mı ağlatabilirim ben de bir gün seyircilerimi?” der, provalarda sesimi çoğu kez frenleyemez “Zalim kadın, yavrumu sen katlettin... Dünya ve ahrette bu senin hunharca işlediğin cinayetini Cenab-ı Mevla affü mağfirete asla erdiremez. Geber ey Mel’une.. Ey zulmün bâziçesi hain kadın!”⁶

Gürses, seyircilerini nasıl etkileyeceği konusunda arkadaşlarıyla birlikte oyunculuk alıştırmaları yapmaya devam etmiştir. Topal Atıf’ın Amasya halkına ağlata ağlata seyrettirdiği “Ebul’Ulâ’nın Esrarengiz Katli”, “Müthiş İntikam” gibi melodramlarının taklidini arkadaşlarının evinde sahnelemeye başlamıştır. Topal Atıf’ın melodram oyunlarını seyredemeyen arkadaşları Gürses’ten oyunları taklit etmesini istemişlerdir. Gürses büyük bir zevk ve heyecanla Topal Atıf’a özenen bir ses tonu ile melodram oyunlarını taklit ederek içindeki sanat tutkusunu tatmin etmeye çalışmıştır.

Gürses’in oyunculuk sevgisi artarak devam etmiştir. Okuldaki tiyatro çalışmaları onu çok mutlu etmiştir. Derslerden çok okul temsillerindeki rolleri ile ilgilenmektedir. Gürses’in tiyatro sevgisi bazı öğretmenleri tarafından hoş karşılanmamıştır. Matematik dersinden ikmale kalan Gürses okul müdürünün desteği ile ortaokulu zor tamamlayabilmiştir.

O yıllarda Amasya’da lise olmadığı için eğitimini tamamlamak üzere İstanbul’a gitmiştir. Gürses’in İstanbul’a gitmekteki asıl amacı çocukluğundan beri istediği mesleği gerçekleştirmek; oyuncu olmaktır. Ama oyuncu olmak Gürses için kolay olmayacaktır. Fakir bir aileden gelmektedir. Dönemin İstanbul’unda yaşamak şehir dışından gelen bir öğrenci için oldukça pahalı ve zordur. İstanbul Erkek Öğretmen Okulu’na başvuran Gürses okula girebilmek için Edebiyat Öğretmeni, Faruk Nafiz Çamlıbel’le tanışmıştır.

⁶ A.g.k.

Çamlıbel'in desteğiyle okula kabul edilen Gürses burada resim eğitimi almış ve okulu başarı ile tamamlamıştır.

Dönemin kurallarına bağlı olarak mecburi hizmet yapması gerekmektedir. İlk öğretmenliğini Samsun'a bağlı Havza ilçesinin Karahalil bucağında bir köyde yapmıştır. Öğretmenlik mesleği ilgisini çekmemiştir. Ancak eğitim dönemleri dışında üç ay süren uzun okul tatillerini tiyatro çalışmaları için değerlendirerek kendini geliştirmeye çalışmıştır. Gürses için okumak adeta bir tutkudur. Bu dönemden başlayarak tiyatro eserleri okuyup incelemiştir. Ayrıca tiyatroya paralel, tiyatro sanatını besleyici klasik eserleri okuyup, piyesler yazmıştır. "Müfettiş", "Hamlet", "Macbeth", "Vişne Bahçesi" gibi çok sevdiği eserlerdeki beğendiği rolleri, dikkatle ve aşkla ezberlemiş; köyün kırlarını, bayırlarını arşınlarken, çiçeklere, ağaçlara bu eserlerle seslenmiştir. Oyunculuk alıştırımları yapmaya devam etmiştir.

İçindeki tiyatro aşkını bastıramayan Gürses mecburi hizmetini tamamlamadan Maarif Vekaleti'ne yüklü bir tazminat ödeyerek öğretmenlik görevinden istifa etmiştir. Gürses'in ekonomik durumu bozulmuştur. Artık bir mesleğinin olmaması, ödediği yüklü tazminat ve birikimlerinin tükenmesi Gürses'i zor durumda bırakmış, tekrar yoksulluk ve sefaletle karşı karşıya kalmıştır. İstanbul Radyosu'nda anons spikerliğine başlamıştır. Tiyatrodan başka hiçbir işle uğraşmak istemediği için, yaşam koşulları onu zorlamaktadır. Henüz çok genç bir oyuncu adayıdır. Tiyatroda hangi alanda yer alacağını bilememektedir. Her tiyatronun bir jönü vardır. "Bed-men" (Kötü Adam), daha doğrusu o günkü avangart tiyatro dili ile (Tiran) ya da (Sirar) olarak, tiyatro işletmecilerinin Gürses'e şans vermesi zor görünmektedir. Sakal takıp ihtiyar rolleri oynama ihtimali yoktur. Çünkü sanatçıların çoğu sakal takmadan o rolleri oynayan yaşlı aktörlerden oluşmaktadır.

Resim 1.1 Muharrem Gürses Darülbedayi'de amatör oyunculuğa başladığı günlerde

Muharrem Gürses oyunculuk hedeflerini gerçekleştirmek için parasız kalmayı göze almıştır. Bu yüzden İstanbul'da selafet içinde bir dönem geçirmiştir. Bir süre sonra Darülbedayi'nin (Şehir Tiyatrosu) oyuncu adayları aradığını öğrenen Gürses başvuru için tiyatroya gittiğinde dönemin önemli oyuncularından Hazım Körmükçü ile tanışmıştır. Gürses Hazım Körmükçü'nün desteği ile Darülbedayi'ye 1931 yılında amatör oyuncu olarak kabul edilmiştir. Hazım Körmükçü Gürses'in kendini tiyatro alanında yetiştirmesi için Darülbedayi kütüphanesinden yararlanmasını, piyesleri okuyup incelemesini, oyunlar seyrederek; deneyimli oyuncuların rollerine nasıl hazırlandığını gözlemlemesini istemiştir. Tiyatro ortamındaki ustalardan mümkün olduğunca yararlanmaya çalışmıştır. Oyun yazarı Musahipzade Celal Bey'den bir piyesin nasıl yazılacağı, dramatik yapının nasıl kurulacağı ve diyalog yazımı konusunda eğitimler almıştır. Tiyatroda birçok işte çalışan Gürses oyunculara provalarda asistanlık yaparak, oyun metinlerini daktilo etmiştir. Uzun bir süre sahneye çıkamamıştır. Sahneye çıktığı ilk oyunda şans eseri rol almıştır. Musahipzade Celal Bey'in yazdığı "Kafes Arkasında"

adlı oyunda “Ermeni Sülükçü”yü oynayan Sami Ayanoğlu hastalandığı için bu rol Muharrem Gürses’e verilmiştir. “Kafes Arkasında” adlı oyundaki oyunculuğu tiyatronun deneyimli oyuncusu Behzat Butak tarafından beğenilmemiştir. Butak, genç Muharrem Gürses’i oyundaki başarısızlığı yüzünden dövmüştür. Bu olay Gürses’in tiyatroya ve oyunculuğa bakışını değiştirmiştir. Gürses, oyunculuk disiplini edinmeye başlamıştır.

“Her şeyden önce bu dayak bana şunu öğretti ki: “Sahne, sanatçının onur alanı, imtihan yeri, değer ölçülerinin hesap merkezidir. Beceremediğin, tam anlamı ile o tipe bürünemediğin durumlarda işin ne, o kutsal arenada?”⁷

Muharrem Gürses bir yandan tiyatrodaki işlerini yürütürken bir yandan da ilk eserlerini kaleme almaya başlamıştır. Gürses’in yazdığı “Dilene Sarhoş” adlı tek perdelik piyes Hüseyin Kemal, İsmail Galip Arcan, Talat Artemel, Mahmut Moralı, Hazım Körmükçü ve Dr. Emin Belig gibi deneyimli oyuncuların huzurunda sahnelenmiştir. Gürses hem oyunun yönetmenliğini yapmış, hem de eserin adını taşıyan (Dilene Sarhoş) rolünü oynamıştır. Gürses’in oyunculuğundaki ve piyesi sahnelemesindeki başarısı, Muhsin Ertuğrul’un onayı ile Nazım Hikmet’in yazdığı “Bir Ölü Evi” oyununda Iskatçı rolünü almasını sağlamıştır. Gürses’in oyundaki rolü tek bir kelime repliği olmayan, sadece ölü evine gelen ziyaretçilerin oturacak bir yer bile vermedikleri horlanan bir tiptir. Gürses’in “Bir Ölü Evi” oyunundaki başarısı dönemin tiyatro eleştirmenlerinden Nurullah Ataç’ın dikkatini çekmiştir. Ataç yazısında Gürses’in Iskatçı rolündeki başarısını övmüştür.

⁷ Muharrem Gürses’in kaleme aldığı “63 Yıllık Olaylarla Dolu Film Ve Tiyatro Anılarım 1932–1996” başlıklı yazılar, Kemal Gökhan Gürses’in özel arşivi.

Resim 1.2 Muharrem Gürses, Vasfi Rıza Zobu ile “Ceza Kanunu” oyununda

Naşit Özcan ve Rasim Day'ın ortak olduğu Millet Tiyatrosu'nda çalışmaya başlamıştır. Oyunculuğa ara vermek zorunda kalan Gürses, tiyatronun afiş ressamlığını yapmıştır. Millet Tiyatrosunda yer aldığı sürede farklı bir tiyatro disiplini olan Tuluat tiyatrosunu yakından gözlemleyerek Naşit Özcan'ın deneyimlerinden faydalanma imkânı bulmuştur. Gürses, bir afişte yaptığı hata nedeniyle Rasim Day tarafından tiyatrodan kovulmuştur. Kalacak yeri olmayan Gürses geceyi köprü altında uyuyarak geçirmiştir. Bir süre sonra Naşit Özcan'ın ısrarı ile tekrar Millet Tiyatrosu'nda çalışmaya başlamıştır. Gürses, bu yıllarda az ücret aldığı için tiyatroda kalmaktadır. Tiyatro Gürses'in dalgınlığı yüzünden bir oyun sonrasında yangın tehlikesi atlatmıştır. Bu olay sonucunda Gürses, Millet Tiyatrosu'ndan ayrılmak zorunda kalmıştır. Millet Tiyatrosu'ndan sonra Şafak Tiyatrosu'nda çalışmaya başlamıştır. Çalıştığı tiyatroyu zorunlu da olsa değiştirmesi Gürses için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Şafak Tiyatrosu'nda Namık Kemal'in yazdığı “Zavallı Çocuk” oyununda ilk başrolünü oynamıştır.

Gürses'in tiyatrodaki kendini göstermeye çalıştığı yıllarda İkinci Dünya Savaşı başlamıştır. Türkiye izlediği barışçı dış politikayla savaşta yer almasa

da, savaşın yıkıcı etkisi ülkeyi ekonomik olarak olumsuz etkilemiştir. İstanbul başta olmak üzere altı şehirde karartma uygulaması uygulanmış; yaşanan kıtlıktan dolayı halka karne ile ekmek dağıtılmıştır. Gürses'in yaşamındaki dramatik durumlar ve sefalet İkinci Dünya Savaşı ile devam etmiştir. Hayatının ilk dönemlerinden beri yaşadığı olayların verdiği karamsarlık devam etmektedir. Bu yılların olumsuz etkileri Gürses'in sinemasına yansımıştır.

Resim 1.3 Muharrem Gürses "Kaatil" oyununda Baltalı Tomas rolünde

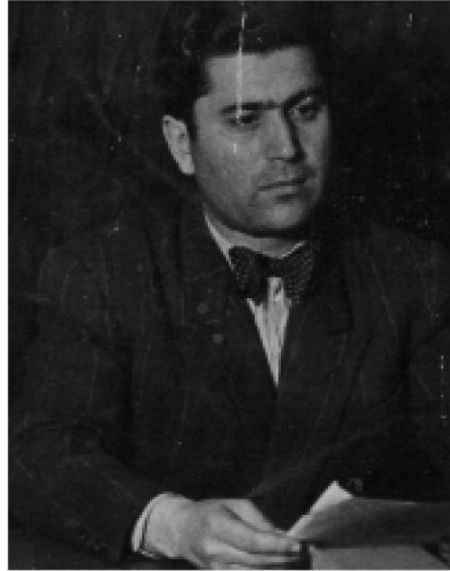
O yıllarda "Gezginci Tiyatro" adıyla tiyatro turneleri düzenlenmektedir. Tiyatro deneyimlerine bir yenisini daha eklemek isteyen Gürses, İsmail Dümbüllü'nün Dümbüllü Tiyatrosu ile Trakya turnesine çıkmıştır. Oyunculuk konusunda kendini geliştirmeye devam eden Gürses özellikle tuluat tiyatroculuğu hakkında önemli deneyimler kazanarak doğaçlama yeteneğini geliştirmiştir.

"Trakya Turnesi bana çok şey kazandırmıştı... Tuluat piyeslerde oldukça başarılar kazanmama bu Trakya Turnesi büyük olanaklar sağlamıştı. Öyle roller vardı ki, bu rollere adam aramaktansa hemen sahneye –cesaretle– ben çıkıyor, espri yaratmak, yanlış konuşulan bir diyaloga hemen oracıkta o

yanlışığı örtecek olgunlukta laf bulup durumu kurtarmak, beni çok mutlu ediyordu.”⁸

Gürses için tiyatro turnelerinin bir başka önemi ise halkı daha yakından tanımak ve gözlemlemek olmuştur. Seyirci ile iyi bir ilişki kuran Gürses’in başarısı toplumun temaşa geleneklerinden (ortaoyunu, meddah, tuluat gibi) yararlanmasının yanında seyirciden aldığı tepkilere göre oyunları şekillendirmesidir. Gürses, bu turnelerde edindiği izlenimleri gelecek yıllarda sinemasını oluştururken kullanmıştır.

Trakya turnesinin sonunda ani bir kararla öğretmenliğe yeniden dönen Gürses bir süre Kırklareli’nde resim öğretmenliği yapmıştır. İstanbul’a döndüğünde Ses Tiyatrosu’nda baş aktör olarak sahneye çıkmaya başlamıştır. 1943 yılında Sezer Sezin ve Hulusi Kentmen’le birlikte Gürses Tiyatrosu’nu kurmuştur. Gürses, tiyatrosu ile birçok Anadolu turnesi düzenlemiştir.

Resim 1.4 Muharrem Gürses 1940’lı yıllarda görev aldığı Ankara Radyosu Temsil Kolu’nda

⁸ Muharrem Gürses’in kaleme aldığı “63 Yıllık Olaylarla Dolu Film Ve Tiyatro Anılarım 1932–1996” başlıklı yazılar, Kemal Gökhan Gürses’in özel arşivi.

Gürses 1940'lı yıllarda Ankara Radyo Temsil Kolu'nda Vahi Öz, Saime Arcıman, Muhip Arcıman, Kemal Tözem, İbrahim Delideniz, Tahsin Temren ve Mediha Gökçer'in de bulunduğu ekip ile üç telif eserini ***Bir Piyes Başlıyor, Köroğlu*** ve ***Salahaddin-i Eyyubi*** ile ***Aslan Yürekli Riçirt*** piyeslerini temsil etmiştir. Aynı dönemde yazar arkadaşı Nizamettin Nazif Tepedelenli'nin tavsiyesi üzerine gazetelere tefrika romanlar yazmaya başlamıştır. ***Dağa Çıkan Kız, Kara Efe, Düşen Kızlar, Öldürdüğüm Sevgili, Uçurumdaki Kız, Aşka Elveda*** ve ***Köroğlu*** eserlerini birçok gazetede tefrika roman halinde yayınlamıştır. Ayrıca ***Köroğlu*** romanını kitap olarak yayınlamıştır. 1945'de Refik Kemal Arduman ***Köroğlu*** piyesini sinemaya uyarlamıştır. Filmde Gürses, Arduman'a yönetmen yardımcılığı da yapmıştır. Gürses ***Köroğlu*** filmi ile sinemaya giriş yapmıştır. Ama ***Köroğlu*** filmi onun için hazırlık niteliğindedir.

Resim 1.5 Muharrem Gürses İzmir Şehir Tiyatrosu sanatçılarıyla birlikte

1945 yılında İzmir Şehir Tiyatrosu kurulmaktadır. Tiyatronun kurucusu Avni Dilligil'in isteği ile Muharrem Gürses tiyatro kadrosuna katılmıştır. Tiyatronun zengin bir oyuncu kadrosu vardır. Başta Avni Dilligil, Nezahat Dilligil, Zihni Rona, Aliye Rona, Salih Tozan, Nermin Çakar, Devlet Tiyatrosu

sanatçılarından Ragıp Haykır, Feridun Çölgeçen ve Turhan Dilligil tiyatronun geniş oyuncu kadrosunun bir kısmını oluşturmaktadır. Gürses, tiyatrodaki klasik, yerli ve yabancı seçkin eserlerde rol almıştır. Ayrıca Gürses kendi yazdığı **Köroğlu** eserini İzmir Şehir Tiyatrosu'nda sahneletmiştir.

İzmir Şehir Tiyatrosu'nda çalıştığı günlerde sinema piyasası ile ilişkilerini sağlamlaştırmaya başlamış, bir yandan tiyatro çalışmalarını sürdürürken diğer yandan filmlerde rol almaya başlamıştır. 1946 yılında Turgut Demirağ'ın **Bir Dağ Masalı** filminde rol almıştır. Halk Film'in sahibi Fuat Rutkay, Gürses'in **Zehirli Şüphe** adlı senaryosunu 1949 yılında Suavi Tedü yönetmenliğinde filme aktarmıştır. **Zehirli Şüphe** ileride Gürses'in Halk Film'le yapacağı filmlere bir yatırım niteliği taşımaktadır. Gürses'in sinemacılarla bağlantısı çekimleri İzmir'de yapılan **Çakırcalı Mehmet Efe** (1950) filmi ile devam etmiştir. Faruk Kenç'in yönettiği filmde hem rol almış hem de yapımında yardımcı olmuştur. Ardından 1951 yılında Orhon Murat Arıburnu'nun yönettiği **Sürgün** filminde oynamıştır.

Resim 1.6 İzmir Şehir Tiyatrosu'nda "Hamlet" temsili. Sağdan itibaren Kral: Muharrem Gürses, diğer rollerde Kemal Dirim, Rukiye Göreç ve Feridun Çölgeçen.

İzmir Şehir Tiyatrosu'nun faaliyetleri yaklaşık beş yıl sürmüştür. 1950 yılında Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Aynı yıl İzmir'in Demokrat Partili Belediye Başkanı Rauf Onursal İzmir Şehir Tiyatrosu'nu kapatmıştır. Tiyatronun beklenmedik bir zamanda kapatılması sonucunda tiyatronun birçok oyuncusu gibi Muharrem Gürses de ailesi ile birlikte İstanbul'a taşınmıştır. Tiyatronun kapatılması Gürses için bir dönüm noktası olmuştur. İçine düştüğü geçim kaygısıyla uzun zamandır gerçekleştirmek istediği yönetmenliğe başlamıştır.

BÖLÜM 2: MUHARREM GÜRSERİN YÖNETMENLİK KARIYERİNE BAŞLAMASI VE “GÜRSER MELODRAMLARI” (1952-1960)

Resim 2.1. Muharrem Gürses'in rol aldığı filmlerden ve tiyatro oyunlarından fotoğraflar

“Asıl amacım tiyatro kanalı ile yerli filmcilikte aşamalar yapmak...”⁹

⁹ Muharrem Gürses'in kaleme aldığı “63 Yıllık Olaylarla Dolu Film Ve Tiyatro Anılarım 1932–1996” başlıklı yazılar, Kemal Gökhan Gürses'in özel arşivi

Muharrem Gürses'in yönetmenlik kariyerine başladığı 1952 yılından önce Türk sineması birçok önemli değişim geçirmiştir. 1922-1939 yılları arasında Muhsin Ertuğrul Türk sinemasındaki tek yönetmendir. Türk sineması Ertuğrul'un tekeli altındadır.

Ertuğrul Türkiye'de sinema çalışmaları yapmadan önce Fransa ve Almanya'da bulunmuş tiyatrolarda çalışmıştır. Almanya'da yaşadığı süre içerisinde filmlerde oyunculuk yapmış, ayrıca ilk filmlerini yönetmiştir. Bu dönemde Ertuğrul'un çektiği filmlerin büyük bir kısmı yabancı eserlerden yapılan uyarlamalar ve tiyatro oyunlarından oluşmaktadır. Ertuğrul, Türkiye'de yaptığı çalışmalarda yurtdışında aldığı eğitim nedeniyle batı etkisinde kalan filmler çekmiştir.

Bu dönemde film yapan iki şirket vardır: Kemal Film ve İpek Film. Ertuğrul her iki şirket için de filmler üretmiştir. İpek Film ile çalıştığı dönemde Türkiye'de ilk defa modern bir film stüdyosu kurulmasına öncülük etmiştir. Ertuğrul dönemin en ileri sinema teknolojisi ve teknik imkânlarıyla çalışmasına rağmen sinema kaygısı taşımayan, genel planlardan oluşan

filmler yapmıştır. Ertuğrul filmlerinde Darülbeyti (Şehir Tiyatrosu) oyuncularına rol vermiştir.

Türk sinemasındaki çalışmalarına 1947 yılında **Seven Ne Yapmaz** adlı filmle başlayan dönemin tanıklarından görüntü yönetmeni İlhan Arakon, Muhsin Ertuğrul'un filmlerini şöyle değerlendirmektedir:

“Muhsin Bey’in sineması yapıldığı devirde de çağ dışıydı. Çünkü biz bir taraftan Muhsin Bey’in filmlerini seyrederken, yandaki sinemada dünya şaheserlerini görüyorduk: John Fordları görüyorduk, Frank Capraları görüyorduk, Lubitschleri görüyorduk, Pabstları, René Clairleri görüyorduk.”⁶

Muhsin Ertuğrul'un sineması hakkında yönetmen Lütfi Ö. Akad'nın düşünceleri İlhan Arakon'nun düşünceleriyle yakınlık göstermektedir:

“Bir sahneyi filme almakla bir sahneyi sinema dili ile anlatmak arasında büyük bir fark var. Bu ince ayrımı çoğu kez karıştırıyorlar. Sanırım Muhsin Bey sahneleri filme alıyordu. Sinemanın olanaklarının ayrımında değildi, ayrı bir dil olduğunun ayrımında değildi sanıyorum.”⁷

Muhsin Ertuğrul sinemanın anlatım olanaklarını kullanmayan bir yönetmen olmasının yanında filmlerinin hedef kitlesi bakımından da kendisinden sonra gelecek sinemacılarla özellikle de Muharrem Gürses'le farklılık göstermektedir. Filmleri genel olarak ülkenin o dönemde yaşadığı gerçeklerden uzak, batı etkisini fazlasıyla taşıyan bu nedenle de geniş seyirci kitlesi tarafından rağbet görmeyen yapımlardır.

⁶ Prof. Şekeroğlu, Sami (Hazırlayan) **Türk Sinema Tarihi Belgeseli**, Bölüm 3: Ertuğrul Muhsin, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sinema-TV Merkezi, 1985-1987.

⁷ Prof. Şekeroğlu, Sami (Hazırlayan) **Türk Sinema Tarihi Belgeseli**, Bölüm 5: Ertuğrul Muhsin, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sinema-TV Merkezi, 1985-1987.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye’de gösterime giren Amerikan filmlerinin ithali, güvenlik nedeniyle durmuştur. Film dağıtımçıları Ortadoğu pazarını yitirmemek için filmleri Avrupa üzerinden göndermek yerine yeni bir rota çizerek filmleri Mısır üzerinden dağıtma çözümünü bulmuştur. Amerikan filmleri Mısır üzerinden Türkiye’ye gönderilmeye başlanmıştır. Mısırlı dağıtımçıları Amerikan filmlerinin yanına kendi ülkelerinde üretilen filmleri de ekmişlerdir. Melodram türündeki Mısır filmleri dram, dans, şarkı ve komik öğelerden oluşmaktadır. Seyirci ile yakın ilişki kuran Mısır filmlerinin halk tarafından çok beğenilmesi yeni bir dönemi başlatmıştır. Türk halkına yakın hikâyeleri anlatan Mısır filmleri bir süre sonra film piyasasına hâkim olmuştur. Mısır filmlerin önce sadece konuşmaları Türkçeleştirilmiş; daha sonra şarkılar da Türkçe seslendirilmeye başlanmış ve Mısır filmleri yerlileştirilmiştir.

Mısır Filmleri savaştan önce de Türk halkının ilgisini çekmiştir. Muhammed Kerim’in yönettiği **Aşkın Gözyaşları** (Damû El Hub-1936)⁸ filmi 1938 yılında Türkiye’de gösterime girmiş ve aylarca gösterimde kalmıştır. Muharrem Gürses’te bu filmde çok etkilenmiştir:

“Aşkın Gözyaşları’nı izlediğim vakit 21–22 yaşlarındaydım. Filmi izlerken hıçkırığa hıçkırığa ağladım. Ve hep bu filmi biz nasıl yaparız diye düşündüm.”⁹

1937 yılında Halil Kamil tarafından kurulan Ha-Ka Film ile Türk Sineması’nda tek yapımevi ve tek yönetmen dönemi sona ermiştir.

1939’da Faruk Kenç’in Ha-Ka Film için yönettiği **Taş Parçası** ile Türk Sinemasında yeni bir dönem başlamıştır: “Geçiş Dönemi”. Bu dönemde oyunculuktan gelen tiyatro kökenli kişilerin yanı sıra yurtdışında sinema ve fotoğraf eğitimi almış yeni sinemacılar ilk filmlerini yapmışlardır. Sinemacılar

⁸ <http://www.imdb.com/title/tt0270920/>

⁹ KIREL, Serpil (1995), “Yapımcıların Can Simidi Muharrem Gürses”, **Antrakt**, 50, Kasım: 64

doğrudan sinema ile oyunculuğa başlayan yeni oyuncular yetiştirmişlerdir. 1939 – 1952 yılları arasında film sayısı her geçen yıl artış göstermiştir. Batı etkisindeki konulardan uzaklaşarak halkın ilgi duyduğu ve sevdiği konular ele alınmıştır.

Geçiş Dönemi'nde yönetmenler sesli film üretiminin maliyetli olmasından dolayı filmleri daha ucuza mal etmek için kolay uygulanabilen ve ekonomik olan dublaj tekniğine yönelmişlerdir. Faruk Kenç'in yönettiği ***Dertli Pınar*** (1943) filmi sessiz çekilip sonradan seslendirilmiştir. Faruk Kenç'in ilk kez uyguladığı dublaj tekniğini diğer yönetmenler takip etmişlerdir. Böylece dublaj tekniği uzun yıllar Türk sinemasına egemen olmuştur.

Geçiş döneminde aralarında Ha-Ka Film, Ses Film, İstanbul Film, Halk Film, Atlas Film, And Film, Ankara Film, Sema Film, Elektra Film, Şark Film, Erman Film, Ömay Film, Azim Film, Güneş Film, İyi Film ve Mili Film'in bulunduğu yeni film şirketleri kurulmuştur. Geçiş döneminde sinemacılar teatral anlatım özelliklerinden uzaklaşmaya çalışarak, sinema dilinin temellerini atmışlardır.

İçişleri Bakanlığı Arap filmlerinin hem kendi dillerinde hem de Türkçe dublajlı gösterimini 1943 yılında yasaklamıştır. Mısır filmlerinin, üstelik şarkıları da Türkçe seslendirildiği zaman seyirci tarafından talep edildiğini gören yapımcılar bu filmlerin gördüğü ilgiyi karşılayacak yerli alternatiflerini üretmeye başlamışlardır.

Muharrem Gürses: “Bir dönem Türkiye'yi Arap filmleri istila etmişti. Bir gün bütün prodüktörleri topladım ve ‘biz Arap filmlerini buraya sokmayacağız’ dedim. Kararlıydım. “Melodram tarzında öyle eserler yazacağım ki en iyisi olacak” dedim ve yaptım. Ve Arap filmleri hâkimiyetini yitirdi.”¹⁰

¹⁰ KIREL, 62.

Ancak Gürses'in ifade ettiğinden farklı olarak Mısır filmlerinin hâkimiyeti, yapımcılarla yapılan işbirliğinden daha çok yürürlüğe giren kanunlar ve Mısır filmlerine getirilen yasaklarla ortadan kalkmıştır.

Bu yıllarda Mısır sinemasının etkisiyle benzer filmler yapan yönetmenlerinden biri Hüseyin Peyda'dır. Peyda'nın büyük gişe başarısı kazanan filmi ***Mezarımı Taştan Oyun*** (1951) Anadolu'da defalarca gösterilmiş; gişe başarıları kazanmıştır.

Türk sineması açısından önemli bir gelişme 1948 yılında yaşanmıştır. Bu yıl 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nda yapılan değişiklik ile yerli film yapımlarına olumlu katkı sağlanmıştır. Yapılan düzenlemeyle belediyeler sinema salonlarından yabancı film gösterimleri için bilet geliri üzerinden %70, yerli film gösterimleri için bilet geliri üzerinden %25 oranında eğlence vergisi almaya başlamıştır. Yabancı filmlerden alınan yüksek vergi yurtdışından gelen filmlerin ithalini azaltmıştır. Vergi indirimi sinemanın talep gören bir iş kolu haline gelmesini sağlamıştır. Böylece Türk sineması hareketli bir döneme girmiştir .

1946 yılında çok partili sisteme geçilmiş ve 14 Mayıs 1950 seçimlerinden Demokrat Parti galip çıkmıştır. Demokrat Parti iktidarıyla birlikte başlayan siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamdaki gelişmeler Türk sinemasını olumlu etkilemiştir. Demokrat Parti'nin yaptığı elektrikleendirme çalışmaları ve jeneratör kullanımının artması sinemayı etkilemiş ülke genelinde sinema salonlarının sayısı artmasına neden olmuştur.

Karayollarının büyümesi sonucu köyler kasabalara, kasabalar da şehirlere hızlı bir biçimde bağlanmış; ulaşım kolaylaşmıştır. Elektrik ve yollarla birlikte sinema da köylere kadar ulaşmış, kahvehaneler sinema salonu gibi kullanılmıştır. Film gösterilebilecek mekânların ve seyircinin çoğalması Türk filmlerine olan talebi de artırmıştır. Anadolu seyircisi

yabancı filmler yerine kendine yakın bulduğu, içinde kendini gördüğü yerli filmleri tercih etmiştir.

Aynı yıllarda tarımda makineleşme hızlanmış ve kırsal alandan kentlere göç başlamıştır. Köyden kente gelen vasıfsız işçiler ve aileleri gecekondu bölgelerinde yavaş yavaş kendi kültürlerini oluşturmaya başlamışlardır. Bu süreçte sinema onlar içinde önemli bir sosyalleşme alanı ve eğlence aracı olmuştur.

Seyirci sayısının giderek artması, orta ve alt gelir düzeyindeki ailelerin sinema ile kurdukları yakın ilişki yapılan filmlerin içeriklerinin bu seyirci kitlesinin istedikleri doğrultusunda biçimlenmesine yol açmıştır. Bunun en önemli nedeni de Türk sinemasının ekonomik yapısının seyirci odaklı olmasından kaynaklanmaktadır. Sermaye gerektiren film yapımı ülkenin geçirdiği zor dönemlerin de etkisiyle hemen hiçbir döneminde büyük sermayedarların ilgi alanına girmemiştir. 1948 vergi indirimiyle canlanan sinema piyasası seyirciden aldığı bilet paralarıyla kendini finanse eden ve başka örneği de olmayan özgün bir yapı içinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Türk sinemasındaki arz talep zinciri geniş seyirci kitlelerinin talebi üzerine yapılan, onların ilgi alanları ve isteklerine yönelik filmlerle varlığını sürdürmüştür. Türk insanının bir yandan batıya dönük diğer yandan doğudan etkilenen ve her şeyin ötesinde yüzlerde medeniyetin yaşadığı Anadolu topraklarından beslenen farklı, karmaşık ruh hali sinemaya doğrudan yansımıştır.

Muharrem Gürses de böyle bir dönemde sinemaya girmiştir. Ülkenin yıllardır içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, kalkınma çabaları ve göç olgusunun içinde Gürses'in naif anlatımı ve halkın sorunlarıyla, onların ruh haliyle örtüşen melodramları kendine yer bulmuştur. Halkın içinden gelen Gürses yaşadıklarından, gördüklerinden, tiyatro turnelerinde edindiği gözlemlerden faydalanarak dönemin ruhuna uygun onu neredeyse birebir yansıtan filmler yapmaya başlamıştır.

Oyuncu ve senarist olarak yer aldığı filmlerden sonra Gürses, 1952 yılında kendi yazdığı tefrika roman **Kara Efe**'yi **Kara Efe / Zeynebin Gözyaşları** adıyla sinemaya uyarlayarak ilk filmini yönetmiştir. **Kara Efe / Zeynebin Gözyaşları** çocukluk yılları birlikte geçen yiğit bir efeyle Zeynep'in aşk öyküsünü konu almaktadır. Cihan Işık, Muazzez Arçay, Ali Üstüntaş'ın başrolde olduğu filmde Muharrem Gürses kendine de rol vermiştir.

Gürses, o sıralarda piyasada henüz tanınmayan bir yönetmen olduğu için Vasil Anastas'ın sahip olduğu küçük bir şirket olan Reks Film ile anlaşmıştır. Reks Film **Kara Efe / Zeynebin Gözyaşları**'nı yapım giderlerini karşılamak için pek çok şirketin yaptığı gibi açık senet – bono karşılığı çekmiştir. Bu nedenle filmin seyirciden göreceği ilgi hem yapımcılar hem de Gürses'in yönetmenlik kariyeri açısından önemli olmuştur. **Kara Efe / Zeynebin Gözyaşları** önce İstanbul'da daha sonra Anadolu'da seyirciden büyük bir ilgi görerek, yüksek bir gişe başarısı elde etmiştir.

Resim 2.2. Muharrem Gürses (ortada üstte) yönetmenliğe başladığı **Kara Efe / Zeynebin Gözyaşları** filminin setinde.

Gürses'in kendine olan güveni de ilk filminin yakaladığı başarı ile artmıştır. **Kara Efe / Zeynebin Gözyaşları** bu dönemde uzun süre etkisini devam ettirecek olan efe filmlerinin ilk örneklerinden biridir. Aynı yıl Hüseyin

Peyda'nın sahip olduğu Örmen Film adına Melih Başar'ın 1930'daki Menemen Olaylarını konu alan **Kubilay**'ı (1952) yönetmiştir. Ardından senaryosunu kendi yazdığı **Yanık Ömer** (1952) filmini Day Film adına yönetmiştir. Gürses sinema kariyerine **İhtiras Kurbanları** (1953) adlı melodramla devam etmiştir.

Resim 2.3. **Şarho İstanbul'da** film ekibi ve Muharrem Gürses (ayakta, sağdan ikinci).

Muharrem Gürses, kısıtlı bir sermaye ile gerçekleştirdiği yapımı kolay ve kısa sürede çektiği filmlerle yapımcıların dikkatini çekmiştir. Bu nedenle de nicelik açısından verimli bir sanatçıdır. 1954 yılında Türk sinemasında çekilen toplam film sayısı 51'dir.¹¹ Gürses aynı yıl farklı yapım şirketleri için dokuz film yazıp yönetmiştir. Bu rakam çekilen toplam film sayısının yaklaşık %18'ine denk gelmektedir. Gürses, hızlı bir çalışma ortamı içerisinde senaryo sıkıntısı çekmemek için özgün senaryolarının yanında tiyatro oyunlarını, halk destanlarını ve yabancı film uyarlamaları yapmıştır. (Bkz: Resim 2.3).

¹¹ ERKILIÇ, Hakan (2003), **Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri**, , yayınlanmamış sanatta yeterlilik tezi, MSGSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 87

Kendine özgü çalışma yöntemleri geliştiren Muharrem Gürses, yazdığı senaryoları yapımcılara kabul ettirmek için özgün bir teknik geliştirmiştir.

“Benim senaryolarımı geri çevirmek imkânsızdır. Senaryomu okurken bir de keman götürürüm yanımda ağlanacak yerde ağlarım, oynayarak okurum. Bir yandan da arkadan keman çalmaya devam eder. Yapımcıları da ağlatırım. ‘Aman bu filmi yapalım’ derler. Sonra o kemani filmde kullanırım. “¹²

Gürses’in yönettiği filmler tür bakımından çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Bu filmlerin içerikleri isimlerinden açıkça anlaşılmaktadır: **Ölüme Giden Yol** (1954), Ömay Film adına **Bir Şoförün Hayatı** (1954), Halk Film adına **Dümbüllü Tarzan** (1954), **Gülnaz Sultan** (1954) ve **Canlı Karagöz / Mihriban Sultan** (1954), Işık Film adına **Düşen Kızlar** (1954), Irmak Film adına **Şarlo İstanbul'da** (1954), **Vahşi Kız** (1954) ve **Hürriyet Uğruna Mukaddes Yalan** (1954)'dır. Ayrıca Gürses, Semih Evin'in yarım bıraktığı **Yanık Efe** (1954) filmini tamamlamıştır.

Yönetmenliğe başladığı iki yıl içerisinde piyasa koşullarına kolay uyum sağlamıştır. Yapımcılardan gelen talepler doğrultusunda Gürses, melodram ve tarihi filmlerin yanı sıra komedi filmleri de yapmaya başlamıştır. **Dümbüllü Tarzan** filminin yapımcısı Fuat Rutkay, Gürses'ten İsmail Dümbüllü'nün çelimsiz yapısını, yıpranmış fiziğini Tarzan rolü için kullanmasını istemiştir. Dümbüllü her şartta seyirciyi güldürmeyi başaran bir oyuncudur. Dümbüllü'nün fiziksel yapı olarak Tarzan'a benzememesi, yaptığı yarım yamalak hareketler, yere düşüp kalkmalar filmin seyirci tarafından beğenilmesini sağlamıştır. Bu filmin başarısından sonra Dümbüllü'nün rol aldığı seri filmler yapılmıştır.

¹² Muharrem Gürses'in kaleme aldığı “63 Yıllık Olaylarla Dolu Film Ve Tiyatro Anılarım 1932–1996” başlıklı yazılar, Kemal Gökhan Gürses'in özel arşivi.

Resim 2.4 **Yedi Köyün Zeynebi** (1956) filminden bir kare.

Gürses, 1955 yılında Işık Film adına **Gülmeyen Yüzler** (1955) melodram filmini ve **Curcuna** (1955) komedi filmini yönetmiştir. 1956 yılında Gürses sinemasının prototipini oluşturacak köyde geçen melodram filmleri yazıp yönetmiştir. Bu filmler Işık Film adına yönettiği **Yayla Güzeli Gül Ayşe** (1956), **Öldürdüğüm Sevgili** (1956), Mayer Film adına yönettiği **Köy Canavarı** (1956), Kardeş Film adına yönettiği **Yedi Köyün Zeynebi** (1956), Birsell Film adına yönettiği **Sazlı Damın Kahpesi** (1956) ve Güven Film adına **Yetimler Ahı / Kanlı Kırbaç** (1956). Gürses'in Gerhart Hauptmann'ın yazdığı **Rose Bernd** adlı tiyatro oyunundan sinemaya uyarladığı **Yedi Köyün Zeynebi** filmi büyük gişe başarısı yakalamıştır. Gürses'in yönetmenlik kariyerinde bu film büyük önem taşımaktadır. Kazandığı büyük gişe başarısı onun dönemin en verimli yönetmenlerinden biri olduğunu ortaya koymuştur.

Muharrem Gürses çektiği melodramlarla özdeşleşen bir yönetmendir. Senaryolarının yazım sürecinde yazdıklarından etkilendiği ve senaryolarını ağlayarak yazdığı bilinmektedir.¹⁴ Hatta sette senaryoda herhangi bir değişiklik yapması gerektiğinde bunları da ağlayarak yapmıştır.¹⁵ Muharrem Gürses filmlerini inanarak, yaşayarak, hissederek yazan ve yöneten bir sinemacıdır. Prof. Sami Şekeroğlu, 1950'li yılların sonlarında Muharrem Gürses filminin setinde gördüklerini şöyle anlatmaktadır:

“Amerikan Hastanesi'nin alt sokağında Beşer Apartmanında film çekilen bir daire vardı. 1958 ve 1959 yılıydı sanırsam. İstanbul'a geldiğimde orada film çekimini izlemeye gitmişim. Merdivenlerden aşağı kablolar iniyordu. Gürses'i ilk orada gördüm. Arkada birisi keman taksimi yapıyordu sahnenin duygusunu verebilmek için. Yatakta ölmek üzere olan birini çekiyorlardı. Herkes ağlıyordu, filmlerini yaşayarak çekiyordu.”¹⁶

Gürses, kendisini derinden etkileyen bir olaya ise **Öldürdüğüm Sevgili** filminde yer vermiştir. Öğretmenlik yaptığı yıllarda köylü bir kızla nişanlanan Gürses, çeşitli baskılarla evlenmekten vazgeçmiştir. Bunun üzerine eski nişanlısı intihar etmiştir. Bu olayın acısını yıllarca yaşayan Gürses, kendi öyküsünü filmine taşımıştır.

“Genç yaşlarımda ilkokul hocalığı yapıyordum ve bir köye verildim. O köye gittiğimde, okul yukarıdaydı, aşağıda da kulübe gibi bir şey vardı. Bu evde de çok güzel bir kız vardı. Kız benden etkilenmiş. (...) O köyde de tanıdıklarımızdan biri var, bu kızın bana âşık olduğunu söyledi. Kızla aramızda nişan yaptık, davullar, zurnalarla. Tabi kızı sevenler de var ve bunu istemediler. Neyse, büyükbabam da müderristi, getir de şu kızı bir göreyim dedi. Nişanlımı götürdüm ona. Büyükbabam

¹⁴ Hayriye Tekcan Gürses ile gerçekleştirilen kişisel görüşme, 09 Eylül 2009.

¹⁵ Atilla Arcan Gürses ile gerçekleştirilen kişisel görüşme, 13 Eylül 2009.

¹⁶ ATAMAN, Afif (2003), **Türk Sinemasında Melodram**, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, MSGSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 47

beğenmedi. İkimizi birbirimize layık görmedi. Ve ayrılmamızı istedi. Bunu söyledikten birkaç gün sonra da öldü. Ben de büyükbabamın vasiyetidir diye nişanlımdan ve köyden ayrıldım. Arkamdan duydum ki kız her zaman gittiğimiz yerdeki kayalıklardan atlayarak intihar etmiş.”¹⁷

Muharrem Gürses'in kendi hayatını filmlerine taşıdığı kadar, kişilik yapısı da filmleriyle benzerlik göstermektedir. Muharrem Gürses'in oğlu Atilla Arcan Gürses bu benzerliği şöyle anlatmaktadır:

“Melodramda bir yerde hüznün, bir yerde neşe vardır. Kendi yapısında da bu vardı. Babama bakırsınız katıla katıla güler. Herkesi güldürür. Çok neşelidir. İki dakika sonra babam hüngür hüngür ağlardı. Neden aklına bir şey gelirdi. Bu yapı ve karakterde olduğu için sinemada da kendi karakterini ortaya koyardı. Çok neşeli ve çok hüznü ikisini bir arada yaşardı.”¹⁸

Gürses'in sinemasında sık sık kullandığı motiflerin kaynağı yaşamıdır. Küçük yaşta anne ve babasını kaybeden Gürses, birçok filminde “yetim”liği ve “öksüz”lüğü bir motif olarak işlemiştir. “Yetim”liğin ve “öksüz”lüğün iç burkucu ve acınası durumunu dramatize ederek senaryolarında kullanmıştır. Gürses'in *Yetimler Ahı / Kanlı Kırbaç* (1956) filmi bu özellikleri taşımaktadır. Filmin başrollerinde Muhterem Nur, Turan Seyfioğlu, Üftade Kimi, Ahmet Tarık Tekçe oynamaktadır.

Film, Anadolu'nun küçük bir köyünde geçmektedir. Kezban ve Ahmet iki yetim kardeştir. Sırtlan Sadık adlı çiftlik ağasının yanında yaşamaktadırlar. Sırtlan Sadık Kezban ile zorla evlenmek istemektedir. Bunun üzerine Kezban çiftlikten kaçarak Mahmut'un evine sığınır. Mahmut'un ailesi Kezban'ı himayesine alır ve oğluyla evlendirmeyi düşünmektedir. Pehlivan Mahmut

¹⁷ KIREL, 63.

¹⁸ Atilla Arcan Gürses ile gerçekleştirilen kişisel görüşme, 13 Eylül 2009.

şehirde katıldığı güreş turnuvasının ardından Asuman adlı bir bar kadınıyla beraber olur.

Asuman, Mahmut'la evlenebilmek için Sırtlan Sadık ile işbirliği yapar. Asuman ve Sadık, Kezban ve Mahmut'a entrikalar kurarak mutlu olmalarını engeller. Kezban ve Mahmut birbirlerine kavuşamazlar. Sadık Ahmet'i öldürür. Kezban aklını kaybeder ve üzüntüsünden ölür.

Filmlerinin dramatik yapısını iyilerin ve kötülerin çatışması üzerine kuran Gürses, kötülerin kurduğu entrikalara inanan saf iyilerin biraraya gelmesini engeller. Film melodramların tipik özelliklerine ters düşen bir biçimde iyilerin mutlu olamadığı; karamsar bir biçimde sonlanır.

Resim 2.6 **Yetimler Ahı / Kanlı Kırbaç** filminin afişi

Yetimler Ahı / Kanlı Kırbaç gerek oyuncu yönetimi gerekse sinema dili ile Gürses'in tipik melodram filmlerinden biridir. Gürses'in tiyatrodan gelen abartılı oyuncu yönetimi anlayışına, ağdalı diyaloglar ve dublajın etkisi de eklendiğinde ağır bir melodram ortaya çıkmıştır. Filmin ilk sahnelerinden itibaren öykünün geçtiği mekâna ve karakterlerin içinde bulunduğu dramatik duruma uygun olarak gazelleri-türküleri kesmeden kullanmıştır.

Sahne başlangıcında genel planlarla mekânı tanıtmayı tercih eden Gürses, filmi tündengelim yöntemiyle kurmuştur. Kırsal alanı iyi bir biçimde görüntüleyebilmek için geniş ölçekler kullanmıştır. Özellikle göl ve çevresinde geçen sahnelerde estetik çerçevelerle pastoral resimlere yer vermiştir. Duygu yoğunluğunun arttığı sahnelerde ise yakın planlar kullanarak sahnelerin etkisini arttırmaya çalışmıştır. Sahneleri hızlı bir biçimde yapılan pan hareketi

ve filmin bütünlük hissine zarar veren kararma-açılma geçişiyle birbirine bağlamıştır.

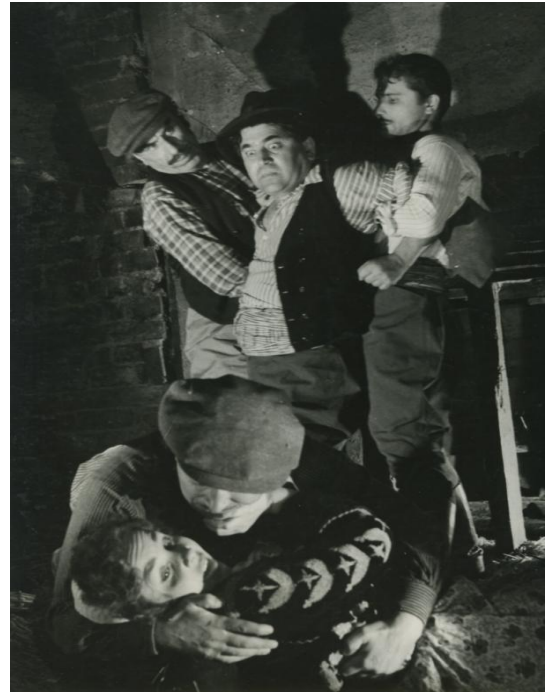

Resim 2.7 Sırtlan Sadık rolünde Ahmet Tarık Tekçe

Anlatımında sembolik-metaforik anlatımdan kaçınan Gürses, Sırtlan Sadık'ın Ahmet'i tehdit ettiği sahnede arka planda yer alan geyik boynuzlarını metafor olarak kullanmış; yağmur sesi, gök gürültüsü ve sert bir ışık ile mekânı dolduran şimşek efektleriyle sahnenin atmosferini desteklemiştir. (Bkz. Resim 2.7) Gürses, filmde anlatımını zenginleştirmek için süperpoze tekniğini de kullanmıştır. Güreş müsabakasının sahnesinin üstüne, Asuman'la Pehlivan Mahmut'un sevişme sahnesini yerleştirerek anlatımı zenginleştirmiş; Asuman karakterinin iç dünyasını başarıyla aktarmıştır.

Muharrem Gürses, aynı yıl köyde geçen başka bir melodramı **Sazlı Damın Kahpesi**'ni yönetmiştir. Gürses filmin senaryosunu daha önce gazetede tefrika olarak yayınladığı romandan uyarlamıştır. Filmin başrollerinde Muhterem Nur, Nazım İnan, Gönül Beyhan, Muharrem Gürses oynamaktadır. Gürses, filmde çocuk oyuncu olarak oğlu Atilla Gürses'e de rol vermiştir.

Hikâye bir köyde geçer. Çiftlik sahibesi Muhteşem dul bir kadındır. Muhteşem genç ve yakışıklı Ahmet ile birlikte olmak ister. Askerden yeni dönen Ahmet Mihriban'la evlenmek istemektedir. Namuslu ve saf delikanlı Ahmet, Muhteşem'i reddeder. Muhteşem bu durumu gururuna yediremez. Ahmet'in nişanlısı Mihriban'a giderek, birçok yalanlarla birlikte, Ahmet'in kendisini sevdiğini ve beraber olduklarını söyler. Saf Mihriban bu yalanlara inanır. Ahmet, Mihriban'a gerçekleri açıklar ve evlenirler. Ahmet ve

Resim 2.8 **Sazlı Damın Kahpesi** filminde Muharrem Gürses (ayakta, ortada) Garip Kıvırcık rolünde

Mihriban'ın bir kızları olur. Tüm bunlara rağmen Muhteşem, Ahmet'i elde etmek için entrikalar kurmaya devam eder. Mihriban'a iftira atar. Ahmet, Mihriban'ın namussuz bir kadın olduğunu düşünür ve onu evden kovar. Mihriban'ın suçsuz olduğunu çiftlikte çalışan Kıvırcık (Muharrem Gürses) açıklar. Üzüntüsünden intihar etmeye karar veren Mihriban kendini göle atar Ahmet onu kurtarır. Dağılan aile tekrar bir araya gelir.

Sazlı Damın Kahpesi içerdiği dram, şarkı, dua, dans, mezarlık gibi melodram öğelerinin kullanımıyla tipik bir Gürses melodramıdır.

Gürses, filmde çok sık kullandığı yıkılan yuva temasını işlemiştir. Melodram türünün özelliklerine uygun bir biçimde, insanlar kesin çizgilerle iyiler ve kötüler olarak ikiye ayrılmıştır. İyi insanlar çok iyi, kötü insanlar ise çok kötüdür. Yine türün özelliklerine uygun olarak yaşanan tüm felaketlere rağmen aile bir araya gelmiş, film mutlu sonla bitmiştir.

Kırsal alanda geçen filmde Gürses özellikle köy yaşantısının geçtiği dere kenarı ve çeşme gibi mekânları arka planda kullanmaya özen göstermiştir. Genellikle sahne başlangıcında genel planlarla mekânları etkili bir biçimde tanıtmıştır. Gürses dramatik yapıya vurguları sinema dilinden daha çok diyaloglar üzerinden yapmıştır. Diyalogları ustaca kullanan Gürses, filmde sık sık halk deyişlerine de yer vermiş; karakterlerin düşüncelerini açıklarken halk deyişlerini karakterlerin sözlerini güçlendirmek, adeta tanık göstermek amacıyla kullanmıştır.

Gürses bu filmde de süperpoze tekniği ile yaratıcı bir biçimde yeni anlamlar ortaya çıkarmıştır. Ahmet'in vicdan azabı çekerek Mihriban'ı ayna başında düşlediği sahnelerde gerçek üstü bir atmosfer yaratmak için ayna görüntüsünün üzerine Mihriban karakterinin yakın çekimlerini üst üste bindirmiştir. (Bkz. Resim 2.9) Ahmet'in yaşadığı gerilimi arttırmak için kaydırma planlarını hızlı bir biçimde art arda kurgulamıştır. Gürses duvarda asılı olan Mihriban portresini Ahmet'in gözünden (özel çekimle) konuşturmuştur. (Bkz. Resim 2.10) Oldukça başarılı aydınlatmasıyla sahnenin gerçekçilik etkisi artmıştır.

Resim 2.9 **Sazlı Damın Kahpesi** filminde süperpoze tekniği örneği

Resim 2.10 Mihriban'ın bir anda canlanarak konuşmaya başlayan portresi

Filmin final sahnesine doğru yer verdiği uzun kaydırma sekansına eşlik eden acıklı türkü ile Mihriban'ın içinde bulunduğu ruh halini anlatır. Gürses sinema dilinin olanakları yerine dramatik yapıya vurgularını kullandığı şarkılar-türküler ile yapan bir yönetmendir.

Resim 2.11 **Sazlı Damın Kahpesi** (1956) filmin basın reklamı. *Milliyet*, 25 Ekim 1956.

Muharrem Gürses'in köy melodramları yüksek gişe başarısı kazanmış; Anadolu seyircisi tarafından çok sevilmiştir. Gürses ülkesinin halkına yakın filmler yapmıştır. Halk onun filmlerinde kendine benzeyen insanlar görmekte, türküler-uzun havalar dinlemekte, kendi acılarını ve sevinçlerini gösteren özellikler bulabilmektedir. (Bkz. resim 2.11 ve resim 2.12 Muharrem Gürses filmlerinin Anadolu'da gördüğü ilgiyi ifade eden basın reklamları.) Gürses

yakaladığı başarıyı devam ettirmek için köy melodramları çekmeye devam etmiştir. Bu filmler isimlerinden de rahatça anlaşıldığı gibi ana karakterleri kadın olan melodramlardır: Işık Film adına yönettiği **Dertli Gelin Şirvan** (1957) ve **Ceylan Emine** (1957), Filkoş Film adına yönettiği **Allı Gelin** (1957) Site Film adına yönettiği **Yanık Kezban** (1957) gibi.

Resim 2.12 **Allı Gelin** (1957) filminin basın reklamı. *Milliyet*, 14 Kasım 1957.

Güven Film adına yönettiği **Yavrularımın Katili** (1957) kırsal alanda başlayıp kentte devam eden bir melodramdır. Filmin teması aile faciasıdır. Konusu ve teması bakımından incelendiğinde Türk sinemasında sık sık örneğine rastlanan bir aile melodramıdır. Zengin bir çiftçi olan Tahir ikinci eşi olan Handan ile mutlu bir hayat sürmektedir. Tahir'in arkadaşı Melek Mahmut, Handan'a sahip olmak istemektedir. Bunun için Tahir'i Nebile adında bir bar kadını ile tanıştırır. Tahir, Nebile'ye âşık olur; zamanla evinden ve ailesinden uzaklaşmaya başlar. Bir süre sonra kıskançlık krizine giren Tahir, Nebile'yi öldürür. Handan çocuklarına babalarının öldüğünü söyler. Yıllar sonra hapisten çıkan Tahir hastalanan karısını görmek için ailesinin yanına gider. Melek Mahmut burada da onlara rahat vermez. Ancak polisten kaçarken bir binadan düşerek ölür. Tahir, Handan'dan yaptıkları için af diler. Tahir'i affeden Handan, çocukları babalarına emanet ederek ölür.

Resim 2.13 *Yavrularımın Katili* (1957) filminin lobi kartı

Yavrularımın Katili Gürses'in ahlakçı melodram anlayışına uygun olarak seyirciyi yönlendiren bir filmidir. Seyircisini etkilemek için melodramın klişelerini kullanmıştır. Ailenin yaşadığı tüm felaketlere rağmen bir arada kalmasını sağlayan Handan, kadın seyircinin özdeşleme kuracağı karakterdir. Filmde melodramatik yapı içinde sık sık karşılaşılan rastlantılar yer almıştır. Tüm filme sinen bir mutsuzluk, karamsarlık hissi hâkimdir. Filmin sonunda Melek Mahmut'un ölümüyle Gürses, seyirciyi korku ve acıma hislerini uyandırarak kötü duygularından arındırmayı amaçlamıştır. *Yavrularımın Katili*, Gürses'in üslubunun açıkça görülebildiği bir melodramdır.

Yavrularımın Katili, Muharrem Gürses'in genel anlatım özellikleri göz önüne alındığında bu çalışmada incelenen diğer filmlerinden farklılık göstermektedir. Geri dönüş tekniği Yeşilçam sinemasında sıkça kullanılması-

Resim 2.14 *Yavrularımın Katili* (1957) filminde zaman geçişlerini anlatmak için buğulu bir cam geçirmiştir.

na rağmen Gürses filmlerinde genellikle doğrusal bir akış tercih etmiştir. *Yavrularımın Katili* filminde ise öyküsünü geriye dönüşlerle anlatmıştır. Gürses, filmi Tahir karakterini konuşturarak seyirciye aktarmış; Tahir'in yaşanmış olayları anlatmasıyla beraber sahnelerle dönüş yapmıştır.

Resim 2.15 *Yavrularımın Katili* filminde süperpoze tekniği örneği

Gürses, filmde üslubuna genel olarak bağlı kalmıştır. Komik ve hareketli sahnelerde geniş planlar; duygusal sahnelerde ise yakın planlar

kullanarak sahnelerin hissini aktarmaya çalışmıştır. Birden çok şarkının bir arada kullanıldığı sahneler filmin dramatik sürecine hiçbir katkıda bulunmamaktadır. Ancak Gürses'in amacı seyircisine şarkı dinleterek onları dinlendirmekte; ardından gelen ağır dram sahnelerinin seyirci üzerindeki etkisini arttırmaktır.

Muharrem Gürses'in altın çağı 1958 yılında da devam etmiştir. Gürses bir yılda farklı yapım şirketleri için altı film yazıp yönetmiştir. As Film adına yönettiği **Bana Gönül Bağlama** (1958), Site Film adına yönettiği **Allah Korkusu** (1958), Işık Film adına yönettiği **Ninni Talihsiz Yetime** (1958), Kardeş Film adına yönettiği **Tütüncü Kızı Emine** (1958), Tarhan Film adına yönettiği **Vicdan Azabı** (1958) ve Pesen Film adına yönettiği **Yavrum İçin** (1958).

Yavrum İçin mekân olarak kentte geçen bir melodramdır. Filmin başrollerinde Kenan Pars, Nedret Güvenç, Halide Pişkin ve Turan Seyfioğlu yer almaktadır. Mafya Kadri tarafından kullanılan Süheyla'nın ona âşık olan gazeteci Nejat ile evlenmesinde namus engeli vardır. İki âşık önlerine çıkan tüm engellere rağmen evlenirler; aşk her şeyden üstün gelir. Film mutlu sonla biter.

Film, Gürses melodramlarına has bütün özellikleri taşır. Dramatik yapı yine iyiler ve kötüler arasında kurulmuştur. Genellikle aile hayatında kadınların ön planda yer aldığı filmlerinde kadının haklarına tecavüz edenlerin yol açtığı felaketleri ve dramları işleyen Gürses, feminist bir savunucu olduğunu ifade etmiştir.¹⁹ Gürses'in filmlerinde kadın karakterlerin bu denli geniş yer kapsaması seyirci kesiminde önemli bir yer tutan kadın seyirci potansiyelinden kaynaklandığını düşündürmektedir. Çünkü bu dönemde kadın seyirciler gündüz seanslarında seyrettikleri ve kendilerine

¹⁹ MARO, Asu (23 Kasım 1997), "Melodramın Babası" **Radikal** 2, 28

yakın buldukları filmleri akşam kocalarını ikna edip tekrar seyretmektedirler. Bu durum da filmin ticari başarısını arttırmaktadır.

Yavrum İçin filminde kadının toplumdaki yeri ve namus konularını ele alan Muharrem Gürses ana karakteri Süheyla aracılığıyla kadın haklarını savunmaktadır. Süheyla'nın tiratlarında erkeklerin kadınlara yaptığı haksızlıklara sık sık yer vermiştir. Ama Gürses'in melodram merkezinde kurduğu filmde Süheyla karakteri yapay bir davranış sergilemektedir. Yapaylığı nedeniyle inandırıcı da olamayan Süheyla karakteri yalnızca kadın seyircileri cezbeden bir figür olarak kalmaktadır.

Resim 2.16 **Yavrum İçin** (1958) filminin afişi

Gürses, filmin açılış sekansında başkahramanların arasındaki ilişkiyi gizemli bir atmosferle aktarmaya çalışmıştır. Nejat'ın Süheyla'yı takip ettiği bu sekansta Gürses kamera konumları, kamera hareketleri, plan büyüklükleri ve kurgu ile iki karakter arasındaki gerilimi başarıyla aktarmıştır. Diğer filmlerinde olduğu gibi kamerası genel olarak mekânların bir noktasında sabit olarak kullanmış; bu durum filmin ilk sahnelerde yakaladığı dinamizmi olumsuz etkilemiştir. Filmde diğerlerindeki gibi süperpoze tekniğinin yer aldığı bir sekans vardır. Süheyla'nın kâbusunu bu sekansta süperpoze tekniğini kullanarak, gerçeküstü bir etki yaratmıştır. Gürses, filmde çoğunlukla orta büyüklükte planlara yer vermiştir. Konuyu aktarmakta ağır kalan kurgusuyla **Yavrum İçin** seyredilmesi zor bir filmidir.

1959 yılında Gürses aynı hızla film yazıp yönetmeye devam etmiştir. Filkoş Film adına yönettiği **Pamukçu Güzeli Halime** (1959), Kervan film adına yönettiği **Sokak Şarkıcısı** (1959), Dar Film adına yönettiği **Balıkçının Kızı Gülnaz** (1959), Alev Film adına yönettiği **Günah Kadını / Şehvet Uçurumu** (1959) yine ana karakterleri kadın olan Gürses melodramlarıdır.

Gürses, 50'li yılların sonunda yaşanan Kıbrıs olaylarının etkisiyle Işık Film adına yönettiği **Dağlar Şahini Yörük Efe** (1959) ve Pesen Film adına yönettiği **Beklenen Bomba** (1959) milliyetçilik duygularının yer verildiği kahramanlık öyküleri anlatmaktadır.

Beklenen Bomba filminin başrollerinde Eşref Kolçak, Neriman Köksal, Ahmet Tarık Tekçe ve Hadi Hün oynamaktadır. Film, İstiklal Savaşı sırasında geçen gizli örgüt mücadelelerini ve kahramanlık öykülerini konu almaktadır.

Arşivlerden alınan cephe, patlama, çatışma görüntüleri ve süvari planları gibi belgesel görüntülerle başlayan filmin ilk yarısında Gürses, Kuvay-i Milliye askerler ile casuslar arasındaki gizli örgüt mücadelesine polisiye film kalıplarını kullanarak yoğunlaşmıştır. Gürses, filmde sıkça kovalama ve kavga sahnelerine de yer vermiştir. Filmin senaryosundaki aksaklıklar nedeniyle filmde birçok mantık hata bulunmaktadır. Gürses, Kurtuluş Savaşı temalı bir film yapmasına rağmen melodramatik öğeleri sıkça kullanmıştır. Türk bayrağı görüntülerini kullanarak seyircilerin milli duygularına hitap etmeye çalıştığı görülmektedir. (Bkz. Resim 2.17)

Resim 2.17 **Beklenen Bomba** (1959) filminden bir kare

Filmde anlatım bazı sahnelerde iç seslerle gerçekleştirilirken bazı sahnelerde öykünün ayrıntıları diyaloglar üzerinden verilmeye çalışılmıştır. Gürses, cephede geçen hareketli sahnelerin heyecanını aktarmakta zayıf kalmıştır. Oyuncu takibini fazlaca yaparak hareketlendirdiği kamerasına rağmen kurguda dinamizmi yakalayamamıştır. Filmin son bölümünde Gazi Mustafa Kemal'in arşiv görüntüleri eşliğinde Türk halkının ve askerinin kahramanlığına yer verilmiş; ulusal duygusallığa naif bir biçimde değinilmiştir.

Resim 2.18 **Beklenen Bomba** filminin afişi

Aynı yıl yönettiği **Günah Kadını / Şehvet Uçurumu** (1959) filmi kentte geçen bir melodramdır. Filmin başrollerinde Nilüfer Aydan, Neriman Köksal, Turgut Özatay ve Hadi Hün oynamaktadır. Film bir pavyon kadınının erkekleri baştan çıkararak mutlu bir aileyi dağıtmasını konu almaktadır. Konu bakımından **Yavrularımın Katili** filmiyle benzerlik göstermektedir.

Filmde Gürses'in kendi dünyasından ve yaşamından yansımalar görülmektedir. Filmin ana karakteri Necmi, Gürses'in sinema öncesi çalışmaları gibi tefrika romanlar yayınlayan bir yazar; oğlu ise resim eğitimi alan Gürses gibi ressamdır.

Gürses melodramlarının öğeleri olan dans, şarkı, kavga ve komiklikler filmde yer almaktadır. Kavga sahnelerine, tesadüflere sıkça yer vermiştir. Dramatik yapıdan tamamen bağımsız olan komik tiplerde seyircisinin bu rollerde görmeye alıştığı Vahi Öz ve Necdet Tosun'a yer vermiştir.

Resim 2.19 *Günah Kadını / Şehvet Uçurumu* filminde süperpoze tekniği örneği.

Filmin üslubu, oyunculara hareket verip kamerayla onları takip etme biçimindedir. Diğer filmlerinde genellikle kaydırma planlarını fazla tercih etmeyen Gürses, bu filmde özellikle iç mekânlarda kaydırma hareketlerini sıkça kullanmıştır. Ana karakter Necmi aynı zamanda filmin belli bölümlerinde anlatıcı olarak yer almaktadır. Bazı sahnelerde Necmi'nin tuttuğu günlük düşünceleri edebi bir dille aktarılmıştır. Birkaç şarkının bir arada kullanıldığı sahneler dikkatin dağılmasına ve filmde uzaklaşılmasına neden olmaktadır.

Günah Kadını / Şehvet Uçurumu Gürses'in ahlakçı melodram anlayışına uygun olarak seyircisine adeta ders veren bir filmidir. Necmi'nin mahkûm olduğu sahnelerde hapisaneden "hayat dersi alınan bir okul" olarak bahsedilmektedir. Film melodram türünün genel özelliğine zıt bir biçimde karamsar bir sonla bitmektedir.

Filmde Gürses'in ilk dönem çalışmalarında öne çıkan özellikler bulunmaktadır. Gürses genelde kadın karakterleri kesin bir çizgiyle ikiye ayırmıştır. Masum, saf ve genç kız tiplerini bu dönem içerisinde Gürses'in sinemasında bir prototip oluşturmuştur. Özellikle köy melodramlarında masum, el değmemiş, saf ama kötüler tarafından kullanılan, başına birçok kötü olay gelen korunmaya muhtaç ezik kız prototipini fiziksel yapısının uygunluğu nedeniyle -kısa boyu ve hüznü yüzü- ile genellikle Muhterem Nur canlandırmıştır. Bu prototip Gürses'in filmlerinde çeşitli adlarla tiplerine dönüşmüş; kadın isimli filmlerinde *Gül Ayşe*, *Ceylan Emine*, *Gülnaz*, *Kezban* ve *Zeynep* gibi isimlerle yer almıştır.

"Kötü" kadın karakterlerin aşkını da cinsellik olarak sunan Gürses bu rolleri, 1950'li yılların vamp görünümündeki kadın oyuncularını Gönül Beyhan ve Üftade Kimi'ye vermiştir. Gürses klişeleşmiş tiplerini seyircide yaratmaya çalıştığı nefret, acıma gibi ruh halleri için araç olarak kullanmıştır.

1952-1960 yılları arasında Gürses ve seyirci arasında sağlam bir ilişki kurulmuştur. Gürses'in filmlerinin halk tarafından çok sevilmesinde yönetmenin kendi hayatından naif motifleri sinemasına taşıması etkili olmuştur. Gürses bu dönemde seyirciyi etkileyen filmler yapmış; çocuksu yaklaşımı halkın bu dönemdeki ihtiyaç ve isteklerine denk düşünce Gürses bunları tekrar etmiştir. Halk teknik açıdan yetersiz olsa bile bu haliyle kendisine yakın bulduğu Gürses filmlerine ilgi göstermiştir.

Seyirciden gördüğü ilgiyle Muharrem Gürses 1950'li yıllarda ticari sinemanın önde gelen isimlerinden biri olmuştur. Gürses'in filmleriyle yakaladığı tecimsel başarılar diğer sinemacıların da dikkatini çekmiştir. Bunda Mısır filmlerinin seyirci potansiyelini değerlendirmeleri ve ticari başarıyı yakalamak için Gürses'i takip etmeleri de etkili olmuştur. Gürses'in Mısır sineması etkisinde kalarak filmlerinde yer verdiği ortak öğeler (dram, şarkı, dansöz, mezar, ezan, kavga, gözyaşı vs.) ve dramatik durumlar diğer sinemacılar tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Gürses filmlerinin

zorunlu ticari yapısı içinde tekrarlar ve belirli trükleri kullanmaya başladığı sahneler belirginlik kazanmaya başlamıştır. Gürses'in filmlerinin etkisi dönemin sinemacılarının bazı filmlerinde görülmektedir.

Yönetmenliğe 1954 yılında **Düşman Âşıklar** filmiyle başlayan Memduh Ün, sinemaya girdiği ilk yıllarda şirketini ayakta tutabilmek için “koyu melodramlar” çektiğini belirtmektedir.²⁰ Ün'ün **Yetim Yavrular** (1955), **Piç / Kahpe Dünya** (1956) ve **Zeynebin İntikamı** (1957), **Zeynebin Aşkı / Güllü Fatma** (1957) filmleri, Gürses'in Zeynep tiplemesinin etkisiyle çektiği filmlerdir. “Gürses Melodramları”nın anlayışını kavradığını belirten²¹ Memduh Ün, Gürses'in Türk sinemasındaki yeri ve sinemasının özellikleri hakkında şunları belirtmektedir:

“Muharrem Gürses, Türk sinemasında çok özel bir yere sahip önemli bir yönetmendir. Onun önemini kendi yaşadıklarımından bir örnek vererek açıklamak istiyorum. Ben 1954'te ilk filmimi çektim ve çok büyük hayal kırıklığına uğradım. Filme başlarken neredeyse dünyanın en iyi yönetmeniyim diye başlamıştım ama sonra dünyanın en kötü, Türkiye'nin en kötü yönetmeni gibi bir film çıkarmıştım ortaya. Amacım sinemadan para kazanmaktı. Yönetmen olarak bu işi iyi yapamadım; demek ki daha çok çalışmam bu işi iyi öğrenmem gerektiğine karar verdim. O zaman ticari başarısı olan ama sanatsal değeri olmayan - çünkü benim ilk filmim iddialı bir filmdi - filmler yapayım dedim. Bunlardan örnek kimin filmleri var? Muharrem Gürses'in filmleri var, çok iyi iş yapıyor. Bu filmler Arap filmlerinin bir benzeriydiler. Koyu bir melodram. Bir adama devamlı vurursan adam bayılır. Bayıltmamak için üç yumruktan sonra bir bardak su içirip biraz beklersin. Sonra yeniden üç yumruk daha atabilirsin. Böylece o adamı uzun süre dövrebilirsin. Ama birden yüklenirsen adam nakavt olur, bir daha dövemezsin. İşte melodram da aynen böyle bir tür. Fazla yüklendiğin zaman seyirciye bakıyorsun, bir süre sonra etki yapmamaya başlıyor. Adamlar çok iyi keşfetmişler, belli sahneleri yapıyor. Seyirciye vuracakları darbelerin yerlerini ayarlıyorlar ve filmin bütünlüğünü bozmadan seyirciye nefes aldırarak şeyler

²⁰ SENYÜCEL, Kerime (1999), **Sinemayı Sanat Yapanlar**, TRT Yayınları, Ankara, 90.

²¹ Memduh Ün ile gerçekleştirilen kişisel görüşme 14 Eylül 2009.

koyuyorlar. Bunu bizde en iyi kim yapıyor? Muharrem çok iyi yapıyor. O zaman ben ne yapayım? Muharrem'in yaptıklarını yaparım. Neler yapıyor Muharrem? Ben de o filmlerde Muharrem'in yaptıklarını yaptım. Hatta bazı filmlerimde Muharrem'in diyaloglarını yazdım."²²

Ün, 1955 yılında Pars Film adına yazıp yönettiği **Yetim Yavrular** filmini Gürses'in melodram filmlerini inceledikten sonra gerçekleştirmiştir. Film üvey anne zulmünden kaçıp biri gangster olan ve yolları ayrılan iki kardeşin acıklı öyküsünü konu almaktadır. Filmin başrollerinde Muhterem Nur, Eşref Kolçak, Turan Ün²³, Nimet Alp ve Reha Yurdakul oynamaktadır.

Ün, dram sahnelerinin yanına eklenen göbek dansları, şarkılar-türküler, komiklikler, kavgalar, mezar gibi melodram öğeleriyle ailesinden kopup sokaklara düşen, düşkünleşen iki kardeşin sahneleri ile filmi zenginleştirmiştir. Polisiye türünü çok seven Ün, filme bir soygun sahnesi de eklemiştir. Yetim kardeşlerin gördüğü işkenceler Gürses'in filmlerindeki sert gerçekçiliğe yakındır. Kaderci yaklaşımı, karamsar yapısıyla **Yetim Yavrular** filmi Ün'ün açıkça Gürses melodramlarına öykündüğü bir filmidir. Filmin ticari başarı sağlamasıyla Ün, Yakut Film'e aynı türde filmler yapmaya devam etmiştir.

Ün, 1957 yılında Muharrem Gürses'in senaryosunu yazdığı **Zeynebin Aşk / Güllü Fatma** filmini yönetmiştir. Bu filmde Ün ve Gürses ilk defa birlikte çalıştılar. Çektiği filmlerin senaryosunda birçok değişiklik yapan Ün, ticari başarı sağlamak için Gürses'in yazdığı bu senaryoyu hiçbir değişiklik yapmadan çekmiştir. Film Güllü Fatma'yı kandırarak iğfal eden Hüseyin Ağa'nın birbirlerine âşık Zeynep ile Çoban Ömer'in arasına girmesini konu

²² ARSLAN, Metin (2007) **Türk Sinemasındaki Tiyatro Kökenli Oyuncu Ve Yönetmenler Ve Sinemamıza Etkileri**, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, MSGSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. sf. 103-104

²³ "Turan Ün", Memduh Ün'ün oyunculuk yaptığı dönemde kullandığı takma addır.

almaktadır. Filmin başrollerinde Muhterem Nur, Saltuk Kaplangı, Alev Özgün ve Mehmet Özekit oynamaktadır.

Film Gürses'in köy melodramlarında ortaya koyduğu bütün özellikleri taşımaktadır. Seyirciyi ağlatmak için uzun havalar, türküler, dans, dua ve kavga sahneleri kullanılmıştır. Güçlü dramatik yapısı uzayan şarkı-türkü sahneleriyle olumsuz yönde etkilense de film, özellikle Anadolu seyircisinden büyük ilgi görmüştür.

Muharrem Gürses'in senaryosunu yazdığı Memduh Ün'ün yönettiği **Zeynebin İntikamı** (1957) filminin önemi, Gürses'in gişe başarısı yüksek filmlerinden olan **Yedi Köyün Zeynebi** (1956) filminin devamı niteliğinde olmasıdır. Gürses'in bu dönemdeki ticari başarısı seri filmler oluşturacak kadar açıktır.

Yönetmen Lütfi Ö. Akad da Muharrem Gürses'in ticari başarısını anlamak için filmlerini inceleyen yönetmenlerden biridir. Akad, Gürses'in sinema tekniğinin olmadığı ama halkımıza yakın bir sinema yaptığı gerçeği üzerinde durmaktadır:

Lütfi Ö. Akad: "Hepimiz (Atıf Yılmaz, Memduh Ün, Osman Seden) ticari başarısızlığa uğradık. Neden mi? Nedeni basit. Basit değil, biraz çapraşık aslında, tam tersine. Nedeni şu: Hepimiz Batı özentisi filmler yapıyorduk. Şimdi (...) bu sırada Muharrem Gürses diye bir gerçek vardı. Muharrem Gürses, yıllar yılı Anadolu'da tiyatro turneleri yapmış... Batı'dan gelen filmleri... oyunları Türkçeye adapte etmiş ve Türk halkına göre uydurarak, hiçbir ilgisi kalmamakla... aslı bakımından hiçbir ilgisi kalmamak şartıyla... oyuncular seyirciye oynaya oynaya biçim almış... seyircinin yapısına göre biçim almış..."²⁴

²⁴ ONARAN, Âlim Şerif (1990), **Lütfi Ö. Akad**, Afa Yayınları, İstanbul, 1997.

Gürses'in çalışma hayatına özgü taktikleri yapımcılık yöntemleri de diğer sinemacıları etkilemiştir. Sinemaya Gürses gibi oyuncu olarak başlayan 1960'lı yıllarda ise senaryoları ile Yeşilçam'da aranan bir senarist olan Bülent Oran meslek hayatının ilk zamanlarında Gürses'ten bu yönde nasıl faydalandığını şöyle anlatmaktadır:

"Muharrem Gürses'ten çok yararlandım. Senaryolarını da kendi yazıyordu rahmetli. Biz ise yeni giriyoruz piyasaya. Yahu ne yapmamız lazım, diye düşünüyoruz? Araştırmadan olmuyor tabii. Birine para verdim. Gürses'in sarı defterlere yazdığı senaryoları getirdi bana. Baktım, yazma tekniği bir acayip. Sol tarafa çekilme ihtimali olamayan ama okuyanı etkileyen şeyler yazıyor. İşte kız geldi, böyle yüreği parçalanarak baktığı zaman şu oluyordu, bilmem ne canhıraş falan... Bütün bunlar filme çekilmesi imkânsız duygular. Bir düşündüm. Böyle bir senaryo yönetmenin eline geçtiği zaman senariste küfür edecek. Fakat benim için yönetmen değil, prodüktör önemli. Demek ki prodüktörler bunları yutuyorlar. Onları okurken duygulanınca tamam deyip kabul ediyorlar. Ondan sonra başladım kâğıdın soluna, çekilmesi imkânsız şeyler de yazmaya. O da fark ettirdi hemen işin ticari yanını, yani prodüktörler etkileniyorlardı yazdıklarımın. Aslında bana göre oyuncunun, yönetmenin de – özel kompleksi yoksa- o tür ifadelere saygı duyması gerekiyor. Çünkü onlar sahnenin duygularını yansıtan laflardı..."²⁵

Oran'ın bu sözlerinden Muharrem Gürses'in özellikle 1950'li yıllarda film piyasasının koşullarını çözümlediği ve çalışmalarına uyguladığı görülmektedir. Ayrıca Gürses dönemin diğer sinemacılarına seyirci ile iletişim kurmanın önemini ve pratiğini göstermiştir. Halkın nabzını tutmadan halktan kopuk bir biçimde yapılan sinemanın başarısız olacağını öngörüsünü kazandırmıştır.

²⁵ "Yerli Filmlerin ve Hikâyelerin Unutulmaz Yazarı Bülent Oran" söyleşisi, Beyoğlu Belediyesi Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, 27 Nisan 1999. Aktaran: TÜRK İbrahim (2004) **Senaryo Bülent Oran**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 163.

BÖLÜM 3: MUHARREM GÜRSES'İN 1960 – 1988 YILLARI ARASI SİNEMA ÇALIŞMALARI

1960–1970 yılları arasında Türk Sineması o döneme kadar ki en verimli çağını yaşamıştır. 27 Mayıs 1960 askeri ihtilali Türk Sineması'nı etkilemiştir. Anayasa yeniden düzenlenerek; 1961 Anayasası yürürlüğe girmiştir. 1961 Anayasasının yarattığı özgürlük ortamı ile sinemacılar ulusal kaygıların ön planda olduğu Türkiye'nin sorunlarını filmlerine konu edinmeye çalışmışlardır. Sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte köyden kente göç artmaya başlamıştır. Bunun sonucunda gecekondü sorunu ve kültürel yozlaşma yaşanmaya başlamıştır. Bu yıllarda sinema Türk halkı için en önemli eğlence aracıdır. Çoğu insanın hayatında sinemadan başka eğlence yok gibidir. Sinema bir eğlence aracından öte tüm ailece gidilen kadın, çocuk yaşlı genç herkesin katıldığı bir sosyal etkinliktir. Türk halkının gösterdiği ilgiye paralel olarak film sayısı da artmıştır. Türk sineması kendini yalnızca seyircinin gösterdiği ilgi ile ayakta tutmaktadır. Türk sinemasının tek destekçisi Türk halkıdır. Halka seslenen film türlerinde çeşitlenme görülmüştür. Beğeni gücünün artmasıyla zaman zaman da furyalar görülmeye başlanmıştır.

Muharrem Gürses, Türk sinemasındaki değişimlere ayak uydurmaya çalışmıştır. Çocuk yıldızların ortaya çıktığı filmler modasına Gürses de katılmıştır. Türk sinemasında çocuk oyuncuların yıldızlaştığı dönem 1960'da başlamıştır. Dönemi başlatan ilk film Memduh Ün'ün yönettiği Kemalettin Tuğcu'un aynı adlı romanından uyarlanan **Ayşecik** (1960) filmidir. Filmin başrollerinde Zeynep Değirmencioğlu, Turgut Özatay, Muhterem Nur, Leyla Sayar ve Ahmet Tarık Tekçe oynamaktadır. Film suçsuz yere hapse atılan babayla, gerçek suçluları bulan zor durumda kalan ailesine bakmak için çalışan küçük bir kız çocuğunun öyküsünü anlatmaktadır. Filmde melodram öğeleri ve küçük kız çocuğunun sempatikliği seyircileri etkilemiş film büyük bir gişe başarısı kazanmıştır. **Ayşecik** filminden sonra çocuk kahramanların ağır

bastığı filmlerin sayısı hızla artmıştır. Çocuk yıldızlı filmler dönemine Gürses, **Can Mustafa / Yaralı Kuş** (1960) filmi ile katılmıştır. **Ayşecik** filminin başrol oyuncularının yanına Can Mustafa rolünde Vildan Gülerman'ı eklemiştir. Çocuk oyuncunun sempatikliğini daha iyi kullanmak için Can Mustafa'yı aslında küçük bir kız olan Vildan Gülerman'ın saçlarını kısa kestirterek oynatmıştır.²⁶

Resim 4.1 **Can Mustafa / Yaralı Kuş** (1960) filminin lobi kartı

Can Mustafa / Yaralı Kuş oyuncu kadrosunun yanı sıra konu olarak da **Ayşecik** filmine benzerlik göstermektedir. Yönetmenliğe başladığı ilk yıllarda Gürses'ten etkilenen Memduh Ün, bu kez Gürses'i etkilemiştir. Bir aile faciasının merkezindeki Can Mustafa tıpkı Ayşecik gibi çalışıp ailesine bakmaya çalışmaktadır. **Can Mustafa / Yaralı Kuş** filmi, **Ayşecik** filminde de bulunan dram, şarkı, dua ve dans öğelerini içermektedir. Gürses kendine özgü melodram öğelerini yine abartılı bir şekilde kullanmıştır.

²⁶ Hayriye Tekcan Gürses ile yapılan görüşme. 09.09.2010

Ancak, **Can Mustafa / Yaralı Kuş** içerdiği dostluk, iyimserlik, dayanışma gibi sevgi temaları ile Gürses'in karamsar havasından uzaklaştığı bir filmidir. Gürses çektiği filmleri bitiminde sinemadan ağlayarak çıkan seyircileri gözlemleyerek seyirci üzerinde ne denli etkili olduğu kanısını edinmesine rağmen²⁷ **Can Mustafa / Yaralı Kuş** her şeye karşın yaşamının önemini vurgulayan ve dağılan ailenin yıllar sonra bir araya geldiği iyimser bir filmidir.

Can Mustafa / Yaralı Kuş İzmir'in ve İstanbul'un güzel manzaralarının görüntülendiği estetik planlar içermektedir. İzmir'de geçen yemek sahnesinde siluet planlar kullanmıştır. Diğer filmlerinde olduğu gibi kamerayı anlam yaratmaktan ve anlatımı güçlendirmekten daha çok oyuncu takibi için kullanmıştır. Bazı sahnelerde dramatik yoğunluğu arttırmak için kısa ve hızlı kamera hareketleriyle oyuncuların yüzlerine yaklaşmıştır. Gürses filmde bilinçli olarak Can Mustafa'nın büyüme sürecini daha hızlı anlatmak için iki yerde sinemasal zamanı hızlandırmıştır. İlkinde uzun bir kararma açılma ile Can Mustafa'nın doğumundan ilk adımını attığı zamana geçmiştir. İkincisinde ise Gürses bunun için fotoğraf makinesinin vizörünün yakın plan çekimini kullanmıştır. Gürses filmde aydınlatmayı sinematografik unsur olarak kullanmamış; yalnızca iç mekânlarda parçalı ışıklar kullanarak derinlik hissini arttırmıştır. Köşkteki yangın sahnesi için sıkça kullandığı süperpoze tekniğini uygulamış; köşkün görüntüleri üzerine yakın plan çekilen alev görüntülerini bindirerek görsel bir efekt oluşturmuştur. Filmin tek bir sahnesinde anlatıcı kullanmış; bu da filmin bütünlüğünü olumsuz yönde etkilemiştir. **Can Mustafa / Yaralı Kuş**'ta birçok şarkı kullanan Gürses, Asuman'ın Can Mustafa'ya olan özlemini vurgulamak için çocuk korosunun seslendirdiği bir çocuk şarkısı da kullanmıştır.

Gürses'in anılarındaki ifadeleri onun 50'li yıllardaki filmografisinden farklı filmler yapmak istediği yönündedir. Bu isteğini de yönetmen, **Can**

²⁷ Kemal Gökhan Gürses ile yapılan kişisel görüşme. 08 Eylül 2009.

Mustafa / Yaralı Kuş filmiyle gerçekleştirmeyi ve yeni bir çıkış yapmayı düşünmüştür. Ama yapımcıların buna izin vermediklerini anlatmaktadır.

“Beni yanlış lanse ettiler, prodüktörler, halkın tuttuğu o ilk denemelerime saplanıp, benden hep aynı melodramları beklediler. Daha iyilerini vermek istedimse de aldığım karşılık şu oldu: “Boşver bunları, biz kazancımıza bakalım.” İşte prodüktör kazanç hırsı uğruna ne yapacağını bilemiyor. Aman bu sene çocuk filmi tuttu, biz de yapalım. Oysa ben “Can Mustafa”yı yeni bir üslubun denemesi olarak ortaya atmıştım. Fakat prodüktör filmin içinde bir dram unsuru bulunsun diye beni eski alışkanlığıma zorladı. Bir film halkı ağılatıyorsa neden kabahatli rejisör olsun. Oysa beni bana bıraksalardı “Can Mustafa”yla kendimi aşabilecek bir film ortaya koyacaktım.”²⁸

Gürses yönetmenlik hayatı boyunca genelde küçük yapımevleriyle çalışmıştır. İlk defa yapımcılığını Osman F. Seden’in yaptığı **Talihsiz Yavru** (1960) filmiyle Kemal Film gibi köklü ve büyük bir yapımevi adına çalışmıştır.

1960–1965 yıllarında Gürses’in filmografisine bakıldığında **Baharın Gülleri Açtı** (1961), **Arzu** (1961), **Çılgın Aşk** (1961), **Gönlüm Yaralı** (1961), **Meşeler Güvermiş** (1962), **Mukadderat** (1963) gibi çoğunlukla melodram filmleri ve ayrıca **Ve Allah Aptalları Yarattı** (1960), **Sevimli Serseri** (1962), **Aman Kimse Duymasın** (1963) gibi güldürü filmlerini yazıp yönettiği görülmektedir.

Gürses, kendi adıyla (Gürses Melodramları) anılan filmlerinden sonra, 1965 yılında başkahramanı peygamberler ve din büyükleri olan dini filmlerin popülerleşmesini sağlamıştır. Bu konunun ilk örnekleri Nejat Saydam’ın yönettiği **Hazreti Ömer’in Adaleti** (1961) ve Asaf Tengiz’in yönettiği **Hazreti**

²⁸ Muharrem Gürses’in kaleme aldığı “63 Yıllık Olaylarla Dolu Film Ve Tiyatro Anılarım 1932–1996” başlıklı yazılar, Kemal Gökhan Gürses’in özel rşivi.

İbrahim (1964) filmleridir. Gürses **Hak Yolunda Hazreti Yahya** (1965) ve önce tiyatro için hazırladığı **Hazreti Yusuf'un Hayatı** oyununu sinemaya uyarlamıştır. **Hazreti Yusuf'un Hayatı** (1965) büyük bir gişe başarısı elde ederken; başrol oyuncusu Yusuf Sezgin de şöhrete ulaşmıştır. Sezgin bu filminden sonra diğer yönetmenlerin din temalı filmlerinde rol almaya devam etmiştir.

Dini filmler özellikle Anadolu seyircisi tarafından büyük bir ilgiyle takip edilmiştir. Anadolu'da bu filmler konuları ve seansları iftar vaktine göre düzenlendiği için "Ramazan Ayı Filmleri" olarak anılmıştır. Gürses'in yönettiği dini filmler, dönemin basını tarafından bu alandaki filmleriyle tanınan Cecil B. DeMille örneği olarak nitelendirilmiştir.²⁹

Atilla Arcan Gürses: O devirde başka bir öncülük yaptı babam. Dini ve tarihi filmlere başladı. Dini ve tarihi filmlerde yalnız bir yobaz görüşü yoktu hiçbir zaman. Kuran'ı çok iyi bilirdi. Tefsir yapabilecek kadar Arapça bilirdi. O öğrendiklerini o devirde insanlara örnek olsun diye bir akım başladığı için kullandı. Ama akımın içinde yine doğruya çekici, özü aslı doğru olan hikâyeleri gerçek yüzüyle gösterirdi. Belki biraz oyunculuk ve şov vardı ama özünde bir gerçek yatardı. Din kisvesi altındaki insanlara doğruyu göstermek için din filmlerini yapmıştı.³⁰

Muharrem Gürses 1966 yılında kendi film şirketi Atilla Film'i kurmuş; yapımcılığa başlamıştır. Şirkete büyük oğlu Atilla Gürses'in adını veren Gürses, Atilla Film ile genellikle Türk tarihinin efsanevi isimlerini anlattığı kahramanlık temalı filmler; **Zaloğlu Rüstem** (1966), **Battal Gazi** (1966), **Malazgirt Kahramanı Alpaslan** (1967), **Bizansı Titreten Adam** (1967), **İmparator Atilla'nın Demir Yumruğu** (1967) ve **Hazreti Süleyman Ve Saba Melikesi** (1966) yönetmiştir. Gürses, Atilla Film yapımlarının hepsinde

²⁹ 07 Kasım 1965 "Din Uluları Beyazperdede", **Milliyet Gazetesi** Haftasonu İlavesi.

³⁰ Atilla Arcan Gürses ile yapılan kişisel görüşme. 13.09.2009

başrolünde Atilla Gürses'i oynatarak onu yeni bir yıldız olarak Yeşilçam'a tanıtmıştır. Kendi filmlerini finanse eden Gürses, yönetmen kimliğini daima sürdürmüş ve yapımcı kimliğiyle başka yönetmenlerle çalışmamıştır.

Resim 4.2 *Hazreti Yusuf'un Hayatı* (1965) filminden bir kare

1950'li yıllarda her filmi ile sinema salonlarını dolduran Gürses'in ticari başarısı ise giderek onu bir çıkmaza da sürüklemiştir. "Bu adam iş filmleri yapar" diye damgalandığını belirten Gürses "yapımcıların kurbanı" olduğunu ve asla istediği filmleri yapamadığını, yapımcıların istediği filmleri yapmak zorunda kaldığını vurgulamaktadır.

Hepimizin ruhunda şöyle bir idea yatar. Güzel bir eser yaratayım, sanat eseri olsun, hayran olunsun. Bir film düşünüyorsunuz, ondan sonra karşınıza yapımcı olarak kömürücü geliyor. Onun önem verdiği tek şey, "nasıl kazanırım" ve bunun için "ne lazım" ? Bakıyor halk ezanı seviyor, göbeği

seviyor, Muharrem Bey, gel şöyle yapalım diyor. Yapmayalım demek bir şey ifade etmiyor. Yapımcılara para kazandırdıkça yapımcı daha çok kazanmaya niyetleniyor. Böyle olunca da, bir hafta içinde üç-dört tane film yaptırmaya kalkıyor.³¹

Oysa Gürses, kendi film şirketi Atilla Film'i kurduğunda da eski alışkanlıklarından kurtulamamıştır. 60'lı yıllarda da 50'li yıllardaki gibi kısa zamanda çekilen düşük bütçeli iş filmleri yapmaya devam etmiştir. Yapımcılardan yakınmasına rağmen Muharrem Gürses bu süreçte de farklı bir eğilim içinde olmamış daha önce yaptığı filmlerden farklı bir dramatik bütünlük oluşturamamıştır. Bu nedenledir ki sinemadaki ideallerini gerçekleştiremediği de anlaşılmaktadır.

Resim 4.3 *Zaloğlu Rüstem* (1966) filminden bir kare

³¹ KIREL,60.

Gürses'in yapımcı, yönetmen ve senarist olarak yer aldığı Atilla Film'in ilk yapımı **Zaloğlu Rüstem** (1966)'dir. Filmin başrollerinde Atilla Gürses, Tijen Par, Erol Taş, Suzan Avcı oynamaktır. Gürses, Türk tarihindeki kahramanlık figürlerini konu alan filmler yapmasına rağmen Zaloğlu Rüstem İran'ın efsanevi kahramanlarından biridir. Ünlü İran şairi Firdavsi'ye ait olan "Şehname" adlı eserde büyük bir kahraman olarak gösterilir. Rüstem, Türk edebiyatında Rüstem-i Zâl, halk ağzında da Zaloğlu Rüstem diye anılmaktadır. İranlılar ile Turanlılar arasındaki mücadelelerde büyük kahramanlık, güçlülük ve yiğitlik göstermiştir. Bu yüzden pehlivan, yiğit, hükümdar gibi şahısları övmek için Zaloğlu Rüstem'in adı kullanılmaktadır.³² Film Zaloğlu Rüstem'in zalim Dulkadiroğlu'na karşı gösterdiği kahramanlıkları ve Demir Pehlivan'ın kızı Hülya ile aşkı anlatmaktadır.

Zaloğlu Rüstem filminin temel çatışması diğer Gürses filmlerinde olduğu gibi iyiler ve kötüler arasında kurulmuştur. Dulkadiroğlu Zaloğlu'nun annesini kaçırarak gözlerini dağlar. Zaloğlu Rüstem, Dulkadiroğlu'dan intikamını alır ve film iyilerin zaferiyle sonuçlanır.

Gürses sinema dilinde belirli bir üsluba sahiptir. Ama **Zaloğlu Rüstem** filminde, anlatımdaki özensizlik filmin başından itibaren kurgusundaki kopukluk ile kendini göstermektedir. Gürses, sahneleri genellikle tüm dengeli yöntemle kurmaktadır. Bu filmde ise sahneleri görüntülerken belirli bir yaklaşımı yoktur. Özensiz çerçevelerle düzenlenmiş planlar, geliş güzel art arda bağlanmıştır. Gürses, kılıç dövüşlerinin geniş yer aldığı avantür sahnelerin heyecanını aktarmakta zayıf kalmıştır. **Zaloğlu Rüstem** özensiz düzenlemeleri ve yetersiz anlatımıyla seyredilmesi zor bir filmidir.

Gürses, Atilla Film'in çalışmaları sırasında başka yönetmenlerin filmlerinde de oynamaya devam etmiştir. Lütfi Akad'ın yönettiği **Hudutların Kanunu** (1966) filminde oynadığı Duran Ağa karakteri, filmde çok az yer alsa

³² Yeni Rehber Ansiklopedisi, C.20, İstanbul:299

da Gürses'in öne çıkan oyunculuk performanslarından biri olduğu görülmektedir. Gürses bu role hazırlanmak için filmin çekildiği Urfa'da kaçakçıların çalışmalarını inceleyerek etüd etmiştir. Gürses bu yöndeki araştırmaları ve çalışmasıyla oyunculukta gerçekçilik arayışını gösterirken kendi filmlerinde abartılı bir oyunculuk anlayışı seçtiği ve tutarlı bir biçimde buna devam ettiği görülmektedir.

Atilla Film'nin diğer bir yapımı **Hazreti Süleyman Ve Saba Melikesi** (1966)'dir. Filmin başrollerinde Atilla Gürses, Esen Püsküllü, Devlet Devrim, Gülgün Erdem ve Sami Ayanoğlu oynamaktadır. Muharrem Gürses filmin senaryosunu kutsal kitapları kaynak alarak yazmıştır. Film, Hazreti Süleyman'ın kâfirlere karşı verdiği mücadeleyi ve Saba Melikesi'ne duyduğu aşkı anlatmaktadır.

Filmin dramatik yapısı iyiler ve kötüler arasında kurulmuştur. Melodram türüne uygun olarak insanların karakter yapıları kesin çizgilerle birbirinden ayrılmıştır.

Görüntüden daha çok söze dayalı bir anlatımı olan Gürses'in **Hazreti Süleyman Ve Saba Melikesi** filminde de üslubu aynıdır. Filmde hikâyeyi özetleyen bir anlatıcı kullanmıştır. Ayrıca bazı sahnelerde ana karakterler de anlatıcı olarak yer almaktadır. Geçmişte olan bir olayın anlatılması dış ses ve görüntüyle gerçekleştirilmiştir. Kameranın önünden geçirilen buğulu cam ile sahnelerin ayrımı yapılmış; ses efektiyle geçişler desteklenmiştir. Gürses, Hazreti Süleyman'ın mucizelerini anlatmak için süperpoze tekniğini kullanmıştır. Yakın plan çekilen kılıç görüntüsünün üzerine gökyüzü ve bulutlar bindirilmiş; böylece kılıcın uçtuğu izlenimi verilmiştir. Hazreti Süleyman'ın mucizelerini gerçekleştirdiği sahnelerde onun yüceliğini vurgulamak için onu alt açılarla görüntülemiştir. Atilla Gürses, filmde hem Hazreti Süleyman'ı hem de çeşitli entrikalarla tahtına getirilen deli mahkûmu oynamıştır. Muharrem Gürses iki farklı karakteri aynı karede göstererek; filmin çekildiği dönemde uygulanması zor bir görsel efekt elde etmiştir.

Gürses seçtiği ölçeklerle ve kurgusundaki devamlılık sorunu nedeniyle avantür sahnelerin heyecanı aktaramamıştır.

Dans sahnelerinde filmin geçtiği zamanda uymayan şarkılar kullanmıştır. Filmin ilk dans sahnesinde *Aman Adanalı* oyun havasını kullanılmış; müzik seçimleri filmi olumsuz etkilemiştir. Kostüm ve sanat yönetimi açısından zengin bir film olan ***Hazreti Süleyman Ve Saba Melikesi***, Gürses'in filmlerinde sıkça kullandığı Şile sahillerinde ve mağaralarında çekilmiştir. Alt açılı kamera kullanımıyla mekanların görkemli görünmeleri sağlanmıştır.

1960'lı yıllar Türk Sineması için hareketli geçmiş; çok sayıda film yapılmıştır. Yapılan filmlerin büyük çoğunluğu seyirci beğenisi doğrultusunda 1950-1960 döneminde oluşmaya başlayan, 1960-1975 döneminde iyice belirginleşen ve oturan bir üslup bütünlüğü taşımaktadır. 1960'lı yıllarda seyirci kitlesi de değişimler göstermektedir. 1960'larda ekonominin gelişmesiyle, sinema salonlarının yaygınlaşmasıyla ve kırsaldan alandan sanayi kentlerine göçün artmasıyla seyirci kitlesi iyice büyümüştür. Bu yıllarda seyirci kitlesinin okuma-yazma oranı giderek artmıştır.

Muharrem Gürses, bu gelişmelerden olumsuz etkilenmeye başlamıştır. Geçmiş yıllardan daha farklı, daha eğitilmiş bir seyirci kitlesine hitap etmek zorunda kalmıştır. Ekonominin, seyircinin ve film yapımcılığının değişen şartlarına uyum sağlayamayan Gürses'in film piyasasında tutunması zorlaşmıştır. Gürses, 1960'lı yılların getirdiği değişim atmosferine uyum gösterememiş; sinemasını yenileyememiştir. Bunun sonucunda Gürses'in filmlerine gösterilen ilgi azalmaya başlamıştır.

1960'lı yıllarda etkinliğini iyice arttıran bölge işletmecileri de Türk sinemasının önemli özelliklerinden biridir. Türk sinemasında birçok film şirketi sermayesi olmadan film yapımına başlamaktadır. Filmlerin çekimi için senetler ve insan ilişkileri kullanılmaktadır. Daha sonra ortaya çıkan bölge

işletmeleri sistemi film yapımı için yeni bir maddi kaynak olmuştur. İstanbul, İzmir, Adana, Ankara, Samsun ve Zonguldak işletmeleri üzerinden filmler sinema salonlarına dağıtılmaktadır. 1960'lı yıllarda sermayelerini arttıran bölge işletmeleri, yapımcılara verdikleri ön ödemeler ile sinemacılar üzerindeki egemenliklerini arttırarak, film türlerini, konularını ve oyuncularını belirlemeye başlamıştır. 1960'lı yıllarda Türk sinemasında halkın sevdiği yıldız oyuncuların ağırlığı giderek artmıştır. Halk arasında filmler yıldız oyuncuların adlarıyla bilinir olmuştur. Bölge işletmecileri tarafından yapımcılara başrol oyuncularının adları söylenerek seyircinin talepleri belirtilmiştir. Fatma Girik, Türkan Şoray, Ayhan Işık ve İzzet Günay'ı bu dönemde sinemada popülerlik kazanmaya başlayan yıldız oyuncularından bazılarıdır.

Gürses, Atilla Film ile başarısız bir yapımcılık dönemi geçirmiştir. Seyirci yıldız oyuncuların yer aldığı filmleri seyretmek isterken o oğlu Atilla Gürses'i yeni bir yön olarak film piyasasına tanıtmak amacıyla filmlerinde başrol vermiş ve kendi yıldızını yaratmaya çalışmıştır. Atilla Film 1967 yılında ***İmparator Atilla'nın Demir Yumruğu*** filminden sonra iflas etmiştir. Yönetmen olarak birçok ticari başarı yaşayan Gürses, yapımcı kimliği ile başarısız olmuştur. Atilla Film'den geriye hangarları dolduran kostümler ve aksesuarlar kalmıştır. Gürses iflası yenilgi olarak kabul etmemiştir. Borçlarını kapatmak için tekrar çalışmaya başlamış, kısa sürede çekilen estetik ve teknik kaygıdan uzak düşük bütçeli filmleri art arda çekmiştir. Filmlerin yapım koşulları Gürses'in sinema diline de yansımış; özensiz filmler ortaya çıkmıştır. Atilla Film'in kapanmasının ardından başka yapımcılara kendi melodram filmlerinin ikinci çevrimlerini yapmıştır. Bunun için gösterime girdiği dönemde büyük gişe başarısı yakalayan, ticari başarısını sınanmış; adını duyurduğu köy melodramlarını seçmiştir.

Işık Film yapımı ***Yayla Güzeli / Gül Ayşe*** (1956) Gürses'in yaptığı ilk ikinci çevrim filmidir. Gürses 1969 yılında filmi bu sefer Koç Film için yönetmiştir. Senaryosu Muharrem Gürses'e ait olan filmin başrollerinde

Nebahat Çehre, Demir Karahan, Erol Taş ve Muharrem Gürses oynamaktadır. Gürses, köyde amaçsızca dolaşan Gamsız Baba rolünü kendine vermiştir.

Fakir çoban Murat ve köyün varlıklı ailesinin kızı Yayla Güzeli Gül Ayşe birbirilerine âşıktırlar. Babası Ayşe'yi Murat yerine zengin biriyle evlendirmek ister. Ayşe'nin asıl babası ise köyde Gamsız Baba (Muharrem Gürses) olarak bilinen gariptir. Yıllar önce yuvasını dağıtan karısından intikamını alan Gamsız Baba hapishaneden çıktıktan sonra kimliğini gizleyerek Ayşe'nin yakınında olmak istemiştir. Mafya Haydar evlenme teklifi reddedilince Gül Ayşe'ye zorla sahip olmak ister. Gamsız Baba namusunu korumak için Haydar'ı öldürür. Tekrar mahkûm olan Gamsız Baba Ayşe'ye gerçek babası olduğunu açıklar. Âşıklar kavuşurlar ama Gamsız Baba hapishaneye götürülürken ölür.

Film Şile'de geçmektedir. Gürses filmin açılış jeneriğinde panoramik çekimlerle Şile ve çevresini tanıtmıştır. O dönemde küçük bir kasaba olan Şile ve sahillerini etkili bir biçimde resimleyebilmek geniş ölçekli planlar kullanmıştır. Yakın ölçekleri özellikle duygu yoğunluğunun arttığı sahnelerde kullanmıştır. Önceki filmlerinde kullanmadığı zoom objektifini kullanmış; oyuncu takibi ve geniş ölçeklerden daha yakın ölçeklere geçmek için ondan yararlanmıştır. Gamsız Baba'nın geçmişini anlattığı sahnelerde zoom hareketini sinemasal geçiş için etkili bir biçimde kullanmıştır. Sahneyi yankılanan dış ses ile desteklemiştir. Genellikle kamerayı göz hizasında kullanan Gürses bu filmde tercih ettiği üst açı, alt açı, eğik çerçeve ve geriye doğru yapılan hızlı zoom hareketleriyle gerilimi arttırmıştır. Filmin planlarında kibirçok sıçramanın olduğu özensiz bir kurgusu vardır. Ayrıca uzayan ve sıkça tekrar eden müzikli sahneler konu akışını gereksiz yere bölmektedir.

Yayla Güzeli / Gül Ayşe filmi Gürses filmlerinde görülen dramatik yapı, olay örgüsü, kişiler, zaman ve mekân bakımından uygun yapıdadır. Melodram türüne ters düşen karamsar bir filmidir.

Gürses'in Birsal Film adına yazıp-yönettiği **Sazlı Damın Kahpesi** (1956) 1969 yılında renkli olarak aynı adla yeniden çekilmiştir. Bu kez Hisar Film adına çekilen filmin yönetmeni Sırrı Gültekin'dir. İlk filmin senaryosunu Gürses kendi yazdığı tefrika romanından uyarlamıştır. Oysa ikinci filmin senaryo yazarı ise filmin jeneriğinde Özdemir Birsal olarak geçmektedir. İlk filmin hikâyesi üzerinde yalnızca birkaç küçük değişiklik yapılmış; filmde Muharrem Gürses'in adına ise yer verilmemiştir.³³

1970 yılında Ertem Göreç'in yönettiği **Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler** filmi Türk sinemasında masal filmler furiasını başlatmıştır. Başrolünde Zeynep Değirmencioğlu'nun oynadığı film Grimm Kardeşlerin aynı adlı masalından uyarlanmıştır. Ertesi yıl Gürses'te bu furyaya dahil olmuştur. 1971 yılında Akın Prodüksiyon adına yönettiği **Altın Prens Devler Ülkesinde** ve **Şehzade Sinbad Kaf Dağında** Gürses'in filmografisinde yer alan masal filmlerindendir.

Altın Prens Devler Ülkesinde filminin senaryosu Muharrem Gürses yazmıştır. Başrollerinde Salih Güney, Arzu Okay, Atıf Kaptan ve Ali Şen oynamaktadır. Ayrıca Muharrem Gürses oğulları Hakan Gürses ve Gökhan Gürses'e filmde rol vermiştir. Film, bir eli altın olarak doğan prensin kötü kalpli krala ve Tek Gözlü Dev'e karşı verdiği mücadeleyi konu almaktadır. İki ayrı hikaye filmin dramatik yapısındaki bütünlüğü bozmuştur. Filmde fantastik öğelerin yanı sıra Gürses'in çok sevdiği melodramatik öğeler de yer almaktadır.

Gürses filmin atmosferini desteklemek için birçok renkli ışığı abartılı biçimde bir arada kullanmıştır. Tek Gözlü Dev'in planları geniş açılı objektiflerle görüntülenmiş ve hacmi olduğundan daha büyük gösterilerek gerçeküstü bir etki yakalanmıştır. Filmin yapım maliyetlerini düşürmek için doğa belgesellerinden görüntüler kullanılmıştır.

³³ Aynı film, aynı yıl **Yosmanın Kızı** (1969) adıyla farklı bir film gibi gösterime sokulmuştur. Ayrıca Ülkü Erakalın'ın 1979 yılında yönettiği erotik filmin adı da **Sazlı Damın Kahpesi**'dir.

Resim 4.4 *Altın Prens Devler Ülkesinde* (1971) filminin lobi kartı

Filmin dış çekimleri Şile’de yapılmıştır. Şile sahili ve mağaraları filmin ana mekânını oluşturmaktadır. Masal atmosferini desteklemek için büyük sütunlu görkemli yapılar kullanılmıştır. Abartılı sanat yönetimi ise filmin atmosferine uyum sağlamaktadır. Kostümler masalsı havayı destekleyecek biçimde parlak renkli kumaşlardan seçilmiştir. Film bir masal filmi olsa da çocuk seyircileri kötü etkileyecek şiddet sahneleri içermektedir.

Altın Prens Devler Ülkesinde filmi çekilirken Hakan Gürses on yaşında, küçük kardeşi Gökhan Gürses ise yedi yaşındadır. Muharrem Gürses çocuklarını sinemaya teşvik etmek için filmlerinde oynatmıştır. Ayrıca ticari yaklaşımıyla tanınan Gürses için çocuklarının rol alması kısıtlı bütçelerle kotarılan filmlerin bütçelerini az da olsa rahatlatmakta; çocuklarının yıldız oyuncu olma ihtimali de artmaktadır.

Resim 4.5 **Altın Prens Devler Ülkesinde** (1971) filminde Hakan Gürses (sağda)

Hakan Gürses: Çok masum yüzlüydüm saçlarımın rengi çok açıktı. Bir de o dönemde Ömercik çıkmıştı ve tutulmuştu. Babam beni ona rakip olarak düşünmüş olabilir ya da bu tarz çocuklar tuttuğu için ticari amaçlarla da filmlerinde oynatmış olabilir.³⁴

Filme ilişkin ilginç bir ayrıntı ise dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın filmi özellikle seyretmek istemesi ve Gürses'in çocuklarıyla özel gösterime katılmasıdır.

³⁴ Hakan Gürses ile yapılan kişisel görüşme. 09.09.2009

Aynı yıl Akın Prodüksiyon adına yönettiği ikinci masal filmi **Şehzade Sinbad Kaf Dağında** (1971) Binbir Gece Masalları'ndan uyarlanmıştır. Filmin senaryosunu Muharrem Gürses yazmıştır. Başrollerinde Fikret Hakan, Eva Bender, Suna Pekuysal, Erol Taş, çocuk oyuncular Hakan Gürses ve Gökhan Gürses oynamıştır. Bu film sinemamızın önemli oyuncularından biri olan Perihan Savaş'ı sinemaya kazandırmıştır. Film Binbir Gece Masallarından Şehzade Sinbad'ın maceralarını ve bir prensesle aşk öyküsünü konu almaktadır.

Resim 4.6 **Şehzade Sinbad Kaf Dağında** (1971) filminin afişi

Filmin dramatik yapısı yine iyiler ve kötüler arasında kurulmuştur. İyiliğin kötülüğe karşı üstünlüğü vurgulanmış; savaşların anlamsızlığı diyaloglarla seyirciye ders veren bir biçimde anlatılmıştır.

Filmin büyük bir kısmı masalların geçtiği fantastik mekânlar için hazırlanan dekorlarda geçmektedir. Gürses, dar dekorlarda, ışık ve kullandığı fon resimleriyle perspektifi olan mekânlar ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Kamera hareketliliği Gürses'in diğer filmlerine göre daha azdır. Oyuncuları pan ve tilt hareketleriyle takip etmiştir. Birkaç sahnede kamera kaydırması kullanarak oyuncuların yüzüne odaklanmış; duygu yoğunluğunun arttığı anları vurgulamıştır. Filmin kostümleri masal atmosferine uygun bir biçimde genellikle parlak kumaşlardan yapılmış; aksesuarlarla desteklenmiştir.

Gürses filmlerinde yer verdiği melodramatik öğelerin yanında, dans ve kavga sahnelerine, ayrıca dramatik yapıdan tamamen bağımsız komik tiplerle de yer vermiştir.

1971 yılında **Gençliğin Rüyası**, 1972 yılında **Ölüm Korkusu** adlı melodramlardan sonra Dünya Film adına **Yetimler Ahı**'nın (1972)'ni ikinci çevrimini yapmıştır.

1970'li yıllar Türk sineması için ciddi bir ekonomik bunalımı beraberinde getirmiştir. 1974 yılında Türk sinemasındaki bunalım artmış; seks komedileri film piyasasını olumsuz etkilemiştir. Muharrem Gürses'te bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. **Yetimler Ahı** filminden sonra 1979'a kadar yönetmenliğe ara veren Gürses sinemada yaptığı ilk işe oyunculuğa ağırlık vermiştir.

Halit Refiğ'in yönettiği 1973 yapımı üçüncü kez sinemaya uyarlanan **Vurun Kahpeye** filminde oynadığı yobaz ve ikiyüzlü din adamı Hacı Fettah karakterini, gerek beden diliyle gerek saldırgan konuşma tarzıyla etkileyici bir biçimde oynamıştır. Muharrem Gürses aynı zamanda filmin sanat yönetmenliğini üstlenmiştir. 1974 yılında Fikret Uçak'ın yönettiği başrolünde Nejat Uygur'un oynadığı erotik komedi filmi **Cafer'in Nargilesi**'nde kısa bir rol almıştır. 1975 yılında Ertem Eğilmez'in Türk sinemasının efsaneleri arasında giren Hababam Sınıfı serisinin ilk filmi **Hababam Sınıfı** filminde paragöz Okul Müdürü karakterini canlandırmıştır. Gürses, Hababam Sınıfı serisinin devam filmlerinde 1978'e kadar rol almaya devam etmiştir. 1978'de Orhan Aksoy'un yönettiği **Dilek Taşı** filminin senaryosunu yazmıştır. **Dilek Taşı** aynı zamanda başrolünde şarkıcıların/türkücülerin olduğu arabesk filmleri furyasının örneklerinden biridir.

Gürses 1979 yılında Akses Film adına yönettiği **Nemrud** ile yönetmenliğe devam etmiştir. Filmin senaryosunu Muharrem Gürses kutsal kitapları kaynak alarak yazmıştır. Filmin başrollerinde Muharrem Gürses, Ali Şen, Aliye Rona, Kadir Savun ve Turgut Özatay oynamaktadır. Muharrem Gürses filme de adını veren Nemrud'u, canlandırmaktadır. Ayrıca filmde eşi Hayriye Gürses, kızı Nilgün Gürses, oğulları Gökhan Gürses ve Hakan Gürses'e de rol vermiştir.

Nemrud filmi ile Gürses yıllar sonra yeniden dini konulara değinen dini film türüne dönüş yapmıştır. Film Hz. İbrahim'in Nemrud'a karşı verdiği mücadeleyi ve mucizelerini konu almaktadır.

Resim 4.7 **Nemrud** (1979) filminin lobi kartı

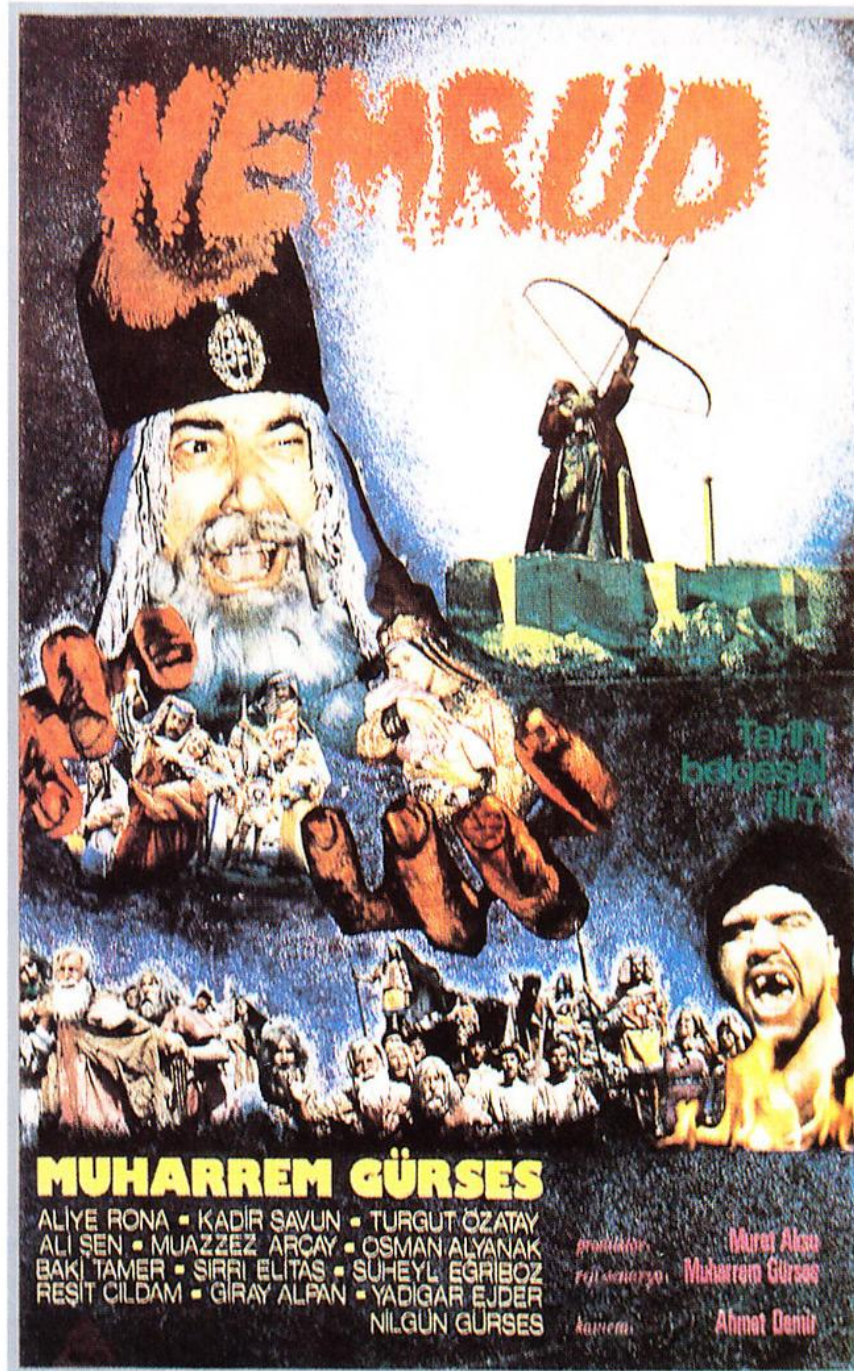
Filmde iki farklı dilde (Türkçe, İngilizce) anlatıcı kullanmıştır. Sahneler arasında Kuran-ı Kerim' in Hz. İbrahim ve Nemrud ile ilgili filme referans olan sureleri Arapça olarak okunmuştur. Gürses, filmin öyküsüne paralel olarak bu sureleri kullanmış; ardından anlatıcı ile surelerin Türkçe mealine yer vermiştir. Filmin ilk yarısını Hz. İbrahim' in peygamber olma sürecine ayıran Gürses, bütün film boyunca Allah'ın birliğini, halk yolunda olmayı ve gerçek imanı vurgulamıştır. Filmdeki birçok karakterin ağzından “*Allah vardır ve birdir*” repliğini sıkça vurgulanması konu akışının bölünmesine neden olmaktadır. Gürses, bu sözlerin seyirci üzerindeki etkisini arttırmak için sahnelerin arasında ilahiler kullanmıştır. **Nemrud** seyircinin dini duygularını istismar etmeye meyilli bir filmidir.

Gürses, **Nemrud**'un açılış jeneriğinde kararsız bir kamera kullanımı ile Şanlıurfa' da bulunan Balıklı Göl ve çevresinin belgesel niteliğindeki görüntülerini art arda sıralamıştır. **Nemrud**'da birçok sahne birbirinden kopuk ilerlemektedir. Filmin kurgusu öyküyü aktarmakta yetersiz kalmıştır. Filmin başrolünde olan yönetmenin abartılı oyunculuk anlayışı kendisi dahil bütün oyuncu performanslarında etkisini göstermektedir. İç mekânlar için dekor çalışması yapan yönetmen ayrıca gerçek mekânları başarılı bir biçimde kullanmıştır. Bunun yanı sıra film özel efektleri ve kostümlerin ilkeliği ile dikkat çekmektedir. Filmde kırmızı ışığı atmosfer yaratmak için yoğun bir biçimde kullanmıştır. Nemrud karakterinin yakın planlarında ürkütücü bir suret yaratmak için abartılı kırmızı ışıklara başvurmuştur. Nemrud'un kâbusunu ve Hz. İbrahim'in mucizesini gerçekleştirdiği sahnelerde süperpoze tekniğini kullanılmıştır. Gürses, Hz. İbrahim'in mucize sahnesini görselleştirme çalışmalarını diyaloglar üzerinden anlatmaya çalışmıştır.

Muharrem Gürses'in filmlerinde zaman zaman rol alan Gökhan Gürses bu yıllarda Gürses'i daha bilinçli bir biçimde gözlemlemeye başlamıştır.

Gökhan Gürses: Sette kimsenin gözünün yaşına bakmazdı yani onun çocuğu olarak sette bulunmak bize ekstra bir şey getirmedi. Bizi zorla ağılattığı sahneler çok fazla. Ama set sonrası gönlümüzü almayı çok iyi bilirdi. Herkese karşı öyleydi aslında. Onun sinemadaki lakabı "baba"dır. Bunun sebeplerinden bir tanesi herkesin parasını set sabahı vermesi olabilir tabi. O aslında sevecen bir insan olmasına rağmen sette bağırıp çağırır. Çok oyuncuyu ağlatmışlığı vardır. Ama set bittiği anda her şey değişir. Bu yüzden belki de bir diğer lakabı "Deli Muharrem"dir. Aslında bu denli sinirli olmasının bir sebebi belki de film akarken çıkardığı ses yani bir nevi paranın sesi. Çünkü negatifler çok pahalıydı.³⁵

³⁵ Gökhan Gürses ile yapılan kişisel görüşme. 08 Eylül 2009.

Resim 4.8 Muharrem Gürses'in çizim-kolaj çalışmasını yaptığı **Nemrud** (1979) filminin afişi

1979 yılında seks komedileri pornografik yapımlara dönüşmeye başlamıştır. Türkiye'de 1980 yılında gerçekleşen 12 Eylül ihtilalinin getirdiği siyasi ortam, Türk sinemasını da etkilemiştir. Seks filmlerinin yapımı bitmiştir.

1980'li yıllarda yaygınlaşmaya başlayan video film piyasası Türk sinemasını olumsuz etkileyeme başlamış, bölge işletmeleri eski egemenliklerini kaybetmiştir. Bu dönemde başrollerinde şarkıcıların oynadığı arabesk filmleri çoğalmaya başlamıştır. Bu filmlerin temel yapısı da Gürses'in 1950'li yıllarda yaptığı melodram filmlerine dayanmaktadır. Gürses filmlerindeki müzik kullanımı (şarkıların-türkülerin kesilmeden kullanılması) bu filmlere model olmuştur.

Muharrem Gürses'in Kerem Film adına yönettiği **Kara Bahtım Kem Talihim** (1984) arabesk filmlerindendir. Filmin başrollerinde türkücü Recep Kaymak, Ayşen Cansev, Sırrı Elitaş ve Ahmet Turgutlu³⁶ oynamaktadır. Filmin büyük bir kısmı Recep Kaymak'ın şarkı-türkülerinden oluşmaktadır. Gürses **Yetimler Ahı / Kanlı Kırbaç** (1959) filminin senaryosunda değişiklikler yaparak **Kara Bahtım Kem Talihim** filmini çekmiştir. İki filmin de ana mekânı köydür. Yalnızca karakterlerin adı ve filmin finali değiştirilmiştir. **Yetimler Ahı / Kanlı Kırbaç** filminde âşıklar kavuşamazken; **Kara Bahtım Kem Talihim** filminde âşıklar kavuşuyor; film nispeten mutlu sonla bitmektedir.

Gürses 1985 yılında Nejat Uygur Tiyatrosu'nun sahnelediği **Aman Özal Duymasın** politik tiyatro oyununda Turgut Özal'ı oynadı. Turgut Özal'a olan fiziksel benzerliğiyle Gürses başarılı bir oyunculuk sergiledi. Yapısal özellikleri bakımından tipik bir vodvil olan oyuna yerli özellikler de eklenmişti. Nejat Uygur'un yönettiği **Aman Özal Duymasın** oyunu 1986 yılında video çekimi yapılarak piyasaya sürülmüştür.³⁷

Gürses'in Sinemated Film için 1986 yılında çektiği **Muhteşem Serseri**, video piyasasına yönelik bir güldürü filmidir. Senaryosunu Muharrem Gürses yazmıştır. Filmin başrollerinde Muharrem Gürses, Atilla Arcan³⁸,

³⁶ Ahmet Turgutlu'nun adı filmin jeneriğinde Ahmet Kostarika olarak yazılmıştır.

³⁷ Video Dünyası, *Milliyet Gazetesi*, Renk Eki, 10 Şubat 1986.

³⁸ Atilla Gürses 80'li yıllarda yer aldığı filmlerde adını Atilla Arcan olarak kullanmıştır.

Nilgün Bubikoğlu, Hülya Erçel ve Gül Arcan oynamaktadır. Film zengin amcasından video filmi yapmak için para sızdırmak isterken, hazırladığı tuzaklara kendisi düşen yeğenin komik maceralarını konu almaktadır. Muharrem Gürses filmde amcayı oğlu Atilla Arcan ise yeğeni oynamaktadır.

Muhteşem Serseri'nin ilgi çeken yanı Gürses'in o yıllardaki film piyasasına göndermeler yapmasıdır. Bazı sahnelerde video filmi çekmenin zorluklarından ve maddi yükünden bahsedilmektedir. Film hikâyesinden daha çok özel makyajlarla birçok tiplmeyi oynayan Atilla Arcan'ın taklit yeteneğine dayalı skeçlerle ilerlemektedir. Bu da filmin bütünlüğü olumsuz etkilemiştir. Muharrem Gürses paragöz amca rolü ile Hababam Sınıfı serisindeki Müdür karakterine yakın bir performans sergileyerek oyunculukta kendini tekrar etme eğilimi göstermiştir. Bazı sahneler slap-stick komedi tarzına yakın durmaktadır. ***Muhteşem Serseri*** kurgusundaki sorunlar ve sahnelerdeki uzama nedeniyle seyredilmesi zor bir filmidir.

Gürses'nin 1986 yılında yönettiği diğer film ise ***İlahi Adalet*** (1986) 'tir. Mutlu Film adına çekilen filmin senaryosunu Muharrem Gürses yazmıştır. Başrollerinde Cemal Gencer, Mesut Egin, Birsan Soylu, Zeynep Erman ve Muharrem Gürses oynamaktadır. Film Hz. Muhammed'in ölümünden sonra ortaya çıkan ilk sahte peygamber Esved'e karşı Medine'li müslümanların verdiği mücadeleyi konu almaktadır. Muharrem Gürses filmde sahte peygamber Esved'i oynamaktadır.

İlahi Adalet, Gürses'in sıkça kullandığı öğeleri, dua, şarkı, göbek dansı ve kavga sahnelerini içermektedir. Bu sahnelerin sıkça tekrarlanması filmin zor seyredilmesine neden olmaktadır. Gürses'in bu filmde kamera hareketliliği çok azdır. Avantür sahnelerde dahi kamerayı genellikle sabit kullanmış; sahnelerin heyecanını aktarmakta zayıf kalmıştır. Filmin kurgusundaki özensizlik birçok görsel sıçramayla kendini göstermektedir.

Sanat yönetimi ve aksesuarlar inandırıcı olmaktan uzaktır. Bu durum filmin gerçekçilik hissini olumsuz etkilemiştir.

Hiz. Yahya ve Prenses Salome (1987)

Gürses'in filmografisinde video formatında çektiğı tek filmidir. Gürses filmi Sarıkaya Film adına yönetti. Senaryosu Gürses'e ait olan filmin başrollerinde Muharrem Gürses, Cemal Gencer, Alper Önal, Ali Şen ve

Resim 4.9 **Hiz. Yahya ve Prenses Salome** (1987) filminden bir kare

Çeçilya oynamaktadır. Gürses filmin çekimlerini yirmi gün gibi kısa bir sürede tamamlamıştır. Filmin video kaseti iki ayrı bölüm olarak piyasaya sürülmüştür.

Film zalim hükümdar Kral Herod Antipas'ın halkına ve tebaasına yaptığı kötülüklere karşı çıkan Yahya Peygamberin mücadelesini konu almaktadır. Gürses önceki dini filmlerinde olduğu gibi diyaloglarla Allah inancına sık sık vurgu yaparak filmin akıcılığını engellemiştir. Film abartılı oyunculukları, abartılı dublajı ve göbek dansı sahnelerindeki uzama nedeniyle zor seyredilen bir filmidir. Gürses hikâyesini görüntülerden çok diyaloglarla geliştirmiş; görüntülerden çok söze dayalı anlatımı filmin sinema hissini olumsuz etkilemiştir. Kamerayı önceki filmlerde olduğu gibi sabit kullanmış; oyuncu takiplerine yer vermek için hareketlendirmiştir.

Hiz. Yahya ve Prenses Salome filminin çekiminde o dönemde Mimar Sinan Sinema-TV Enstitüsü'nden yeni mezun olan ve Muharrem Gürses'i okul yıllarında gördüğü sinema tarihi derslerinden tanıyan görüntü yönetmeni Hasan Gergin, filmin setinde Gürses'in kişisel yapısının ipuçlarını veren,

Çalışma koşullarını yansıtan bir olaya tanık olmuştur. Gergin, tanık olduğu olayı şu şekilde anlatmaktadır:

Hasan Gergin: Kış gnyd. Saray sahnesiydi. Dış bahçede çalıştık. İlk planı çektik ve ekipten davudi sesli biri besmele çekti ve herkes ellerini kaldırdı. Bir etrafa bakındım kameranın üstünde yağmurluk vardı. Kafamı altına soktum. Bir toparladım. Biraz sakinleştikten sonra ben de dışarı çıkıp ellerimi kaldırdım. Arapça uzun bir duadan sonra, Türkçesine geçti. “Bu filmin rejişrne prodktrne, kuvvet ver yarabbi, muzaffer eyle” diye setisine kadar uzun bir listeden sonra Türkçe duayı da bitirdiler. Herkes min dedi. Sette herkes birbirini tanıyordu ve bu duruma alışkındı.³⁹

Muharrem Gürses’in filmografisinde yer alan son film ***Hatırası Var*** (1988)’dir. Arabesk şarkıcılarının başrolünü oynadığı filmlere bu yıllarda taverna şarkıcıları da katılmıştır. Film Arif Susam’ın 1988’de piyasaya çıkarttığı ***Kader Utansın***⁴⁰ albümünün geniş kitlelere tanıtımı için çekilmişti.⁴¹ Senaryosunu Muharrem Gürses’in yazdığı filmin başrollerinde Arif Susam, Figen Başaran, Rafet Kalkan, Cemal Gencer ve Muharrem Gürses oynamaktadır.

Film nl ve başarılı taverna şarkıcısı Arif Susam’a⁴² atılan iftiranın öyküsüdür. İş ortaklığı elde edebilmek için babasının zoruyla evlendirilmek istenen zlem, Arif Susam’a şık olur ve nişanlısından ayrılır. Eski nişanlı Macit, Arif’ten intikam almak için mafya Mahmut’u kullanmak ister. Mahmut nce Arif’i adamlarından Tahir’e (Muharrem Gürses) ldrtmek ister. Ama Tahir, Arif’in yıllar önce kaybolan babası çıkar. Arif’i ldrtemeyen Mahmut bunun zerine Macit öldürür ve suçu Arif’in üstüne atar. Arif kefaretle

³⁹ Hasan Gergin ile yapılan kişisel görüşme. 14.09.2010

⁴⁰ Film adını albümün beşinci parçası “Hatırası Var”dan almaktaydı.

⁴¹ Bu dönemde radyo ve tv yayını yapan tek yayın organı olan TRT, çeşitli denetlemeler yaparak belirli kurallara uyan eserlerin yayınlanmasına izin veriyordu.

⁴² Arif Susam, filmde gerçek adını ve soyadını kullanmaktadır.

hapishaneden çıkar. Mahmut, Özlem'i kaçıarak sahip olmak ister. Arif, Özlem'i kurtarır. Tahir çatışma vurularak ölür. Beraat eden Arif, Özlem ile evlenir.

Filmin dramatik yapısı iyiler ve kötüler arasında kurulmuştur. Melodram türüne özgü bir biçimde iyi insanlar çok iyi kötü insanlar çok kötüdür. Melodram özelliklerine uygun olarak ilk görüşte aşk ve büyük tesadüfler filmde yer almaktadır. Gürses'in filmlerinde görülen kadercilik anlayışı arabesk filmlerine uygun olarak **Hatırası Var**'da da görülmektedir. Senaryoda bazı anlaşılamayan durumlar ise filmde mantık hatalarına neden olmuştur.

Uslup bakımından Gürses'in önceki filmlerine benzerlik göstermektedir. Geçmişteki olaylar anlatanın konuşmasıyla beraber başlayarak ayrı bir sekans olarak yer almaktadır. Kamera hareketliliği azdır. Aydınlatma konu ve içeriği destekleyici yapıda değildir.

Gürses 1988 yılından sonra ciddi sağlık sorunlarıyla karşılaşmıştır. Sinema çalışmalarını kısmen durduran Gürses senaryo çalışmalarına devam etmiştir. Ölümünden önce hastaneye götürüldüğünde bile kolunun altında "Hz. İbrahim" adlı yeni projesinin senaryosu vardır. Bu senaryo Gürses'ten kalan son sinema çalışmasıdır.

Muharrem Gürses 7 Nisan 1999 yılında 86 yaşında hayatını kaybetmiştir. İstanbul, Zincirlikuyu mezarlığında bulunan mezarı film şeridi biçiminde bir mezar taşıyla süslenmiştir.

SONUÇ

Muharrem Gürses, 1952-1988 yılları arasında sinemanın birçok alanında yer almış çok yönlü ve verimli bir sanatçıdır. Tiyatro kökenli bir yönetmen olan Gürses sinemaya senaryo yazarı olarak girmiş, oyuncu olarak devam etmiş; ardından yönetmenliğe başlamıştır. Kendi filmlerinde çoğunda oynayan Gürses diğer yönetmenlerin filmlerinde de karakter oyuncusu olarak rol almıştır. Gürses oyuncu olarak 57, senarist olarak 86, yönetmen olarak 78, yapımcı olarak 7 film gerçekleştirmiştir.

Sanatçılar bireysel deneyimlerinden izleri ister istemez eserlerine taşırlar. Bu özellik Gürses'in sinemasında belirgin bir şekilde görülmektedir. Muharrem Gürses de yaşadığı deneyimlerin etkisini, filmlerinde yeniden kurgulayarak anlatmıştır.

Küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş; yetim ve öksüz kalmıştır. Bu durum filmlerine hem yetimlik hem de öksüzlük motifi olarak yansımıştır. Anadolu'yu etkileyen iki büyük savaşın getirdiği ekonomik sıkıntıları ve acıları yaşamıştır. Bu da filmlerinin karamsar havasında kendini göstermiştir. Gürses'in filmlerinde görülen dini-mitolojik karakterlere ilgisi küçük yaşlarda aldığı din eğitiminden kaynaklanmaktadır. Köyde büyüyen Gürses, köy ortamını filmlerinde başarıyla yansıtmıştır. Çocukluğunda başlayan okuma tutkusu ileride filmlerinin senaryolarını yazarken zorlanmamasını sağlamıştır.

Çocukluğunda tiyatroya ilgi duymaya başlamış; ileride oyuncu olmaya karar vermiştir. Melodram türüyle ilgisi çocukken seyrettiği tiyatro oyunları ile başlamıştır. Bu oyunlardan etkilenen Gürses, seyircilerini acılarına ortak etme eğilimi gösterdiği filmlerinden anlaşılmaktadır.

Anadolu'nun çeşitli illerinde kısa bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra sanat yaşamına tiyatrolarda oyunculuk yaparak başlamıştır. Pek çok Anadolu turnesine katılan Gürses halkı yakından gözlemlemiştir. Bu gözlemlerinden önce tiyatro oyunlarında sonra filmlerinde yararlanmıştır. Anadolu turnelerinde temaşa geleneğine uygun olarak doğaçlama yeteneğini kullanmış; oyunları halktan aldığı tepkilere göre şekillendirmiştir. Gürses halkın ne istediğini halkla iç içe yaşayarak öğrenmiştir.

Gürses, okuma yazma oranı düşük, orta ve alt kesime hitap eden halkın kültürüne uygun filmler yapmıştır. Muharrem Gürses filmlerini yalnızca kendi için değil seyircileri için de yapan bir yönetmendir. Seyirciye saygı duyan onların isteklerini göz önüne alan ve onlarla ortak duygu birlikteliği kurmak isteyen bir yönetmendir. Oysa günümüzde birçok yönetmen “ben filmimi yaparım ve kenara çekilirim” görüşündedir.

Filmlerini duygularıyla hissederek, yaşarak ve inanarak çeken Gürses'in samimi yaklaşımı seyircide karşılığını bulmuş; halk, teknik açıdan yetersiz olsa bile içeriğini kendine yakın bulduğu Muharrem Gürses filmlerine ilgi göstermiştir. Çünkü Anadolu seyircisi Gürses'in filmlerinde giyimiyle kuşamıyla, adetleriyle, gelenekleriyle, görenekleriyle hayatı yaşama biçimiyle kendini görmüştür.

Gürses, Türk halkına özgü özelliklerden biri olan yazgıyı kabullenme anlayışını filmlerinde sıkça kullanmıştır. Bu özelliklere ek olarak Gürses'in filmlerinde ön plana çıkan dini motifleri ve karamsarlığı örnek göstermek mümkündür. Karamsarlık ve yazgıyı kabullenme anlayışı filmlerinin genelinde bulunan bir ruh hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Gürses melodramlarının bu yapısı Türk halkının hayatı algılayışına uygun olduğu görülmektedir.

Özellikle yüksek gişe başarıları yakalayan köy melodramları filmlerinde Gürses seyirciyle yakaladığı iletişimi koparmamak için aynı yapı ve öğelerle filmler yapmaya devam etmiştir. Bu nedenle Gürses'in filmografisi incelendiğinde sanki "tek bir film" seyrediliyor etkisi görülmektedir.

Filmlerinin içeriğinde tam anlamıyla bir sentez mevcuttur. Aşk, aile, çocuk, hastalık, ölüm, eğlence gibi pek çok farklı kavramı filmlerinde aynı anda kullanmaya özen göstermiştir. Bu durum da halkın farklı kesimlerinin bile filmlerde kendilerinden bir şeyler bulmasını sağlamıştır.

Gürses filmlerinin temaları ve konuları birbirine yakınlık göstermektedir. Filmlerinde dağılan yuva temasını sıkça işlemiştir. Filmlerinde ahlak dersleri vermiş; seyircilerini hayatın kötülükleri karşısında uyarmıştır. Gürses'in sineması bu açıdan değerlendirildiğinde melodramın ahlakçı yapısına uygun düştüğü görülmektedir.

Gürses, filmlerinde hem ağlatmış hem de güldürmüştür. Bir insanı ağlarken güldürmek, gülerken ağlatmak belki de dram sanatında en zor şeylerden biridir. Bazı filmlerinde konularını seyirciye rahatlatan, umut veren yönde işlemiştir.

Mısır filmlerinin konusundan, atmosferinden, seyirciyi içine alma gücünden etkilenmiştir.

Filmlerinde sunduğu katı gerçekler ve şiddet günümüzde değerlendirildiğinde inandırıcı gelmemektedir. Ama çekildiği dönem içerisinde değerlendirildiğinde bu filmler tüm abartılı durumlarına rağmen seyirciler tarafından kabul görmüştür.

Gürses'in sineması anlatım özellikleri bakımından tutarlılık göstermektedir. Tiyatro kökenli bir yönetmen olmasına rağmen sinema dilinde teatral etkiler çok fazla görülmemektedir. Ancak Gürses'in sineması görsellikten çok söze dayılı yapıdadır. Filmlerinin olay akışını da diyaloglar üzerinden kurmuştur.

Hikâyelerin başkahramanlarının etrafında döndüğü kişiler katıksız bir biçimde tamamen ya "iyi"dir ya da "kötü"dür. Filmlerin anlaşılabilir olması için hikâyelerini karakterler yerine tipler üzerinden anlatmış; böylece filmlerinin daha kolay tüketilmesini sağlamıştır.

Gürses filmlerinde genellikle doğrusal bir anlatımı tercih etmiştir. Genellikle kamera sabittir; kamera hareketlerini anlam yaratmaktan daha çok oyuncu takipleri için kullanmıştır.

Filmlerinde istifleme yönünden problemler bulunmaktadır. Sahnelerin nicelik ve nitelik olarak büyüklükleri iyi ayarlanmamış bu da filmin genel ritmini olumsuz etkilemiştir. Dans, eğlence, komedi gibi unsurları zaman olarak mümkün olduğu kadar uzun tutmuş; bu durum dramatik yapıya katkısı olabilecek sahnelerin geri planda kalmasına neden olmuştur. Bu durumda oyuncuya daha fazla iş düşmüş Gürses, boşlukları oyunculuklarla doldurmaya çalışmıştır.

Süperpoze tekniğini filmlerinde sıkça kullanmış; özellikle karakterlerin iç dünyalarını ve düşlerini, kâbuslarını bu teknikle etkin bir biçimde anlatmıştır.

Muharrem Gürses sinemanın eğlendirme işlevine yönelmiş; tamamen tecimsel filmler yapmıştır. Gürses'in filmlerinin genel nitelikleri incelendiğinde

de bu durum açıkça görülmektedir. Filmleri ticari olarak başarılı olmuş buna karşılık estetik kaygı taşımamıştır.

Gürses'in filmleri içeriğin gelişimine dayalı, yapımı kolay ve kısa sürede çekilen filmlerdir. Gürses yakaladığı ticari başarıyla diğer yönetmenlerin dikkat çekmiş; kurduğu film yapısıyla onları etkilemiştir.

1960'lı yıllarda Türkiye'de okuma-yazma oranı artmaya başlamış, ekonomik açıdan gelişmeler yaşanmıştır. Ayrıca bu dönem Türk sinemasının en önemli örneklerinin ortaya çıktığı, Türk sinemasının "altın çağı" olarak nitelendirilen bir dönemdir. Bu yıllarda Gürses'in seyirci ile kurduğu ilişki de değişmiştir. Türk sinemasına yıldız olgusu yerleşmeye başlamıştır. Seyirci sinemada görmek istediği yıldızlara göre filmleri seçmeye başlamıştır. Seyircinin ilgisi yıldız oyunların bulunduğu filmlere kaymış; Muharrem Gürses filmlerine gösterilen ilgi azalmıştır.

Muharrem Gürses 1966 yılında yapımcılığa geçmiş; sinemadan elde ettiği gelirleri sinemaya aktarmıştır. Ancak yönetmen olarak kazandığı ticari başarıları yapımcılıkta gerçekleştirememiş; 1967'de iflas etmiştir.

1960'lı yıllardan sonra Muharrem Gürses'in sinemasına gösterilen ilgi azalmaya başlamıştır. Gürses ticari başarısı sınırlanmış eski filmlerini gözden geçirerek yeniden çekmiştir. Ancak Gürses'in yeniden çevrim filmleri de seyirciden ilgi görmemiştir.

Gürses, dönemlerin değişen koşullarına ayak uyduramamış, sinemasını yenileyememiş, zamanla eski popülerliğini kaybetmiştir. Sinemacı bu meslekte unutulmuş bir isim olmuştur.

Filmlerinin içerik ve biçimlerindeki zayıf noktalar bir yana, Muharrem Gürses, filmleriyle bir dönem sinema salonlarını doldurmuş, sinemanın geniş seyirci kitlesine ulaşmasına büyük bir katkıda bulunmuştur.

Muharrem Gürses kendi geçmişini değerlendirdiğinde yapımcı baskısı ile başarılı olamadığını, iyi filmler yapamadığını ifade etmiştir. Ancak kendisi de yapımcı olduğu dönemde de bunu gerçekleştirememiştir. Tüm bunlara karşın Muharrem Gürses gerek oyunculuğu gerek yönetmenliği özellikleri ile Muharrem Gürses isim olarak bugün bile araştırmacılara konu olabilecek bir sineması olan Türk sinema tarihi içinde yer alan bir yönetmendir.

Muharrem Gürses'in geldiği yer, yaşadığı hayat koşulları, çalışma ortamı ve çalışma dönemleri, ilginç çalışma yöntemleri, göz önüne alındığında, mesleğini çok seven, naif, duygusal ve nicelik açısından verimli bir sanatçı olduğu görülmektedir.

EKLER:

EK 1 - MUHARREM GÜRSES FİLMOGRAFİSİ

YÖNETMEN FİLMOGRAFİSİ

- 1952 Kara Efe / Zeynebin Gözyaşları
- 1952 Kubilay
- 1952 Yanık Ömer
- 1953 İhtiras Kurbanları
- 1954 Ölüme Giden Yol
- 1954 Bir Şoförün Hayatı
- 1954 Canlı Karagöz / Mihriban Sultan
- 1954 Gülnaz Sultan
- 1954 Dümbüllü Tarzan
- 1954 Düşen Kızlar
- 1954 Şarlo İstanbul'da
- 1954 Vahşi Kız
- 1954 Hürriyet Uğruna Mukaddes Yalan
- 1955 Curcuna
- 1955 Gülmeyen Yüzler
- 1956 Yayla Güzeli Gül Ayşe
- 1956 Köy Canavarı
- 1956 Yedi Köyün Zeynebi
- 1956 Yetimler Ahı / Kanlı Kırbaç
- 1956 Öldürdüğüm Sevgili
- 1956 Sazlı Damın Kahpesi
- 1956 Günah Köprüsü
- 1957 Allı Gelin
- 1957 Ceylan Emine
- 1957 Dertli Gelin Şirvan
- 1957 Yanık Kezban
- 1957 Yavrularımın Katili

- 1958 Bana Gönül Bağlama
- 1958 Allah Korkusu
- 1958 Ninni Talihsiz Yetime
- 1958 Tütüncü Kızı Emine
- 1958 Vicdan Azabı
- 1958 Yavrum İçin
- 1959 Balıkçının Kızı Gülnaz
- 1959 Beklenen Bomba
- 1959 Pamukçu Güzeli Halime
- 1959 Dağlar Şahini Yörük Efe
- 1959 Sokak Şarkıcısı
- 1959 Günah Kadını / Şehvet Uçurumu
- 1960 Can Mustafa / Yaralı Kuş
- 1960 Talihsiz Yavru
- 1960 Ve Allah Aptalları Yarattı
- 1961 Baharın Gülleri Açtı
- 1961 Arzu
- 1961 Çılgın Aşk
- 1961 Gönlüm Yaralı
- 1962 Meşeler Güvermiş
- 1962 Sevimli Serseri
- 1963 Mukadderat
- 1963 Aman Kimse Duymasın
- 1964 Ana Bizi Eversene
- 1965 Hak Yolunda Hazreti Yahya
- 1965 Hazreti Yusuf'un Hayatı
- 1966 Zaloğlu Rüstem
- 1966 Battal Gazi
- 1966 Hazreti Süleyman Ve Saba Melikesi
- 1967 Malazgirt Kahramanı Alpaslan
- 1967 Bizansı Titreten Adam
- 1967 İmparator Atilla'nın Demir Yumruğu

1969 Yayla Kızı Gül Ayşe
 1969 Sokak Kedisi
 1969 Tütüncü Kız Emine
 1970 Öksüz Gülnaz
 1970 Ceylan Emine
 1970 Yanık Kezban
 1971 Altın Prens Devler Ülkesinde
 1971 Gençliğin Rüyası
 1971 Şehzade Sinbad Kaf Dağında
 1972 Ölüm Korkusu
 1972 Yetimler Ahı
 1979 Nemrud
 1981 Mutluluk Haram Oldu
 1983 Fatih Sultan Mehmet
 1984 Kara Bahtım, Kem Talihim
 1986 Muhteşem Serseri
 1986 İlahi Adalet
 1987 Hz. Yahya ve Prenses Salome
 1988 Hatıram Olsun

YAPIMCI FİLMOGRAFİSİ

1966 Zaloğlu Rüstem
 1966 Battal Gazi
 1966 Hazreti Süleyman Ve Saba Melikesi
 1967 Bizansı Titreten Adam
 1967 İmparator Atilla'nın Demir Yumruğu
 1967 Malazgirt Kahramanı Alpaslan
 1971 Altın Prens Devler Ülkesinde

SENARİST FİLMOGRAFİSİ

- 1945 Köroğlu
- 1949 Yalan
- 1952 Kara Efe / Zeynep'in Gözyaşları
- 1952 Yanık Ömer
- 1953 İhtiras Kurbanları
- 1954 Canlı Karagöz / Mihriban Sultan
- 1954 Dümbüllü Tarzan
- 1954 Düşen Kızlar
- 1954 Gülnaz Sultan
- 1954 Hürriyet Uğruna Mukaddes Yalan
- 1954 Ölüme Giden Yol
- 1954 Şarlo İstanbul'da
- 1954 Vahşi Kız
- 1954 Yanık Efe
- 1955 Gülmeyen Yüzler
- 1955 Curcuna
- 1956 Günah Köprüsü
- 1956 Köy Canavarı
- 1956 Öldürdüğüm Sevgili
- 1956 Yayla Güzeli Gül Ayşe
- 1956 Sazlı Damın Kahpesi
- 1956 Yetimler Ahı / Kanlı Kırbaç
- 1956 Yedi Köyün Zeynebi
- 1956 Zeynep'in İntikamı
- 1956 Ana Hasreti
- 1957 Dertli Gelin Şirvan
- 1957 Yanık Kezban
- 1957 Yavrularımın Katili
- 1957 Zeynebin Aşkı / Güllü Fatma
- 1957 Allı Gelin
- 1957 Ceylan Emine

- 1958 Allah Korkusu
- 1958 Bana Gönül Bağlama
- 1958 Ninni Talihsiz Yetime
- 1958 Tütüncü Kızı Emine
- 1958 Vicdan Azabı
- 1958 Yavrum İçin
- 1959 Dağlar Şahini Yörük Efe
- 1959 Balıkçının Kızı Gülnaz
- 1959 Beklenen Bomba
- 1959 Günah Kadını / Şehvet Uçurumu
- 1959 Pamukçu Güzeli Halime
- 1959 Sokak Şarkıcısı
- 1960 Ve Allah Aptalları Yarattı
- 1960 Talihsiz Yavru
- 1961 Çılgın Aşk
- 1961 Gönlüm Yaralı
- 1961 Arzu
- 1961 Baharın Gülleri Açtı
- 1962 Sevimli Serseri
- 1962 Meşeler Güvermiş
- 1963 Mukadderat
- 1963 Aman Kimse Duymasın
- 1964 Ana Bizi Eversene
- 1965 Hak Yolunda Hazreti Yahya
- 1965 Hazreti Yusuf'un Hayatı
- 1966 Şehzade Murat ve Gülnaz Sultan
- 1966 Zaloğlu Rüstem
- 1966 Hazreti Süleyman Ve Saba Melikesi
- 1966 Kara Fatma
- 1967 İmparator Atilla'nın Demir Yumruğu
- 1967 Bizansı Titreten Adam
- 1967 Malazgirt Kahramanı Alpaslan

- 1969 Sokak Kedisi
- 1969 Tütüncü Kız Emine
- 1969 Yayla Kızı Gül Ayşe
- 1970 Ceylan Emine
- 1970 Öksüz Gülnaz
- 1970 Yanık Kezban
- 1971 Altın Prens Devler Ülkesinde
- 1971 Şehzade Sinbad Kaf Dağında
- 1971 Gençliğin Rüyası
- 1972 Ölüm Korkusu
- 1972 Yetimler Ahı
- 1973 Vurun Kahpeye
- 1977 Benim Gibi Sevenler
- 1978 Dilek Taşı
- 1979 Nemrud
- 1981 Mutluluk Haram Oldu
- 1983 Fatih Sultan Mehmet
- 1984 Kara Bahtım, Kem Talihim
- 1986 İlâhi Adalet
- 1986 Muhteşem Serseri
- 1987 Yetimler Ahı
- 1987 Hz. Yahya ve Prenses Salome
- 1988 Hatıram Olsun

OYUNCU FİLMOGRAFİSİ

- 1947 Bir Dağ Masalı
- 1951 Sürgün
- 1952 İngiliz Kemal Lawrence'e Karşı
- 1952 Bergama Sevdaları
- 1952 Allahtan Bul
- 1952 Kubilay
- 1952 Kara Efe / Zeynep'in Gözyaşları
- 1953 Kanlı Para
- 1954 Vahşi Kız
- 1954 Yanık Efe
- 1954 Nasreddin Hoca
- 1956 Sazlı Damın Kahpesi
- 1956 Yedi Köyün Zeynebi
- 1956 Yayla Güzeli Gül Ayşe
- 1958 Ninni Talihsiz Yetime
- 1958 Tütüncü Kızı Emine
- 1959 Balıkçının Kızı Gülnaz
- 1959 Pamukçu Güzeli Halime
- 1961 Seni Benden Alamazlar
- 1962 Şarkıcı Kız
- 1963 Haram Lokma
- 1964 Koçero
- 1964 Halime'den Mektup Var
- 1964 Fabrikanın Gülü
- 1964 Bir Kız Kaçınca
- 1964 Kara Dağlı Efe
- 1966 Hudutların Kanunu
- 1970 Ceylan Emine
- 1970 Bu Yumruk Sana
- 1973 Vurun Kahpeye
- 1973 Pir Sultan Abdal

1974 Cafer'in Nargilesi
 1974 Dövüşe Dövüşe Öldüler
 1974 Aç Gözünü Mehmet
 1975 Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı....
 1975 İsyan
 1975 Hababam Sınıfı
 1975 Ateş Böceği
 1975 Şafakta Buluşalım
 1976 Hababam Sınıfı Uyanıyor
 1977 Hababam Sınıfı Tatilde
 1978 Hababam Sınıfı Dokuz Doğuruyor
 1978 Cafer'in Çilesi
 1978 Batan Güneş
 1978 Dilek Taşı
 1979 Süper Selami
 1979 Nemrud
 1979 Yorgun Savaşçı
 1979 İsyankar
 1980 Gerzek Şaban
 1981 Tövbe
 1982 Berduşlar
 1986 İlahi Adalet
 1986 Muhteşem Serseri
 1987 Yakışıklı
 1987 Hz. Yahya ve Prenses Salome
 1988 Hatıram Olsun

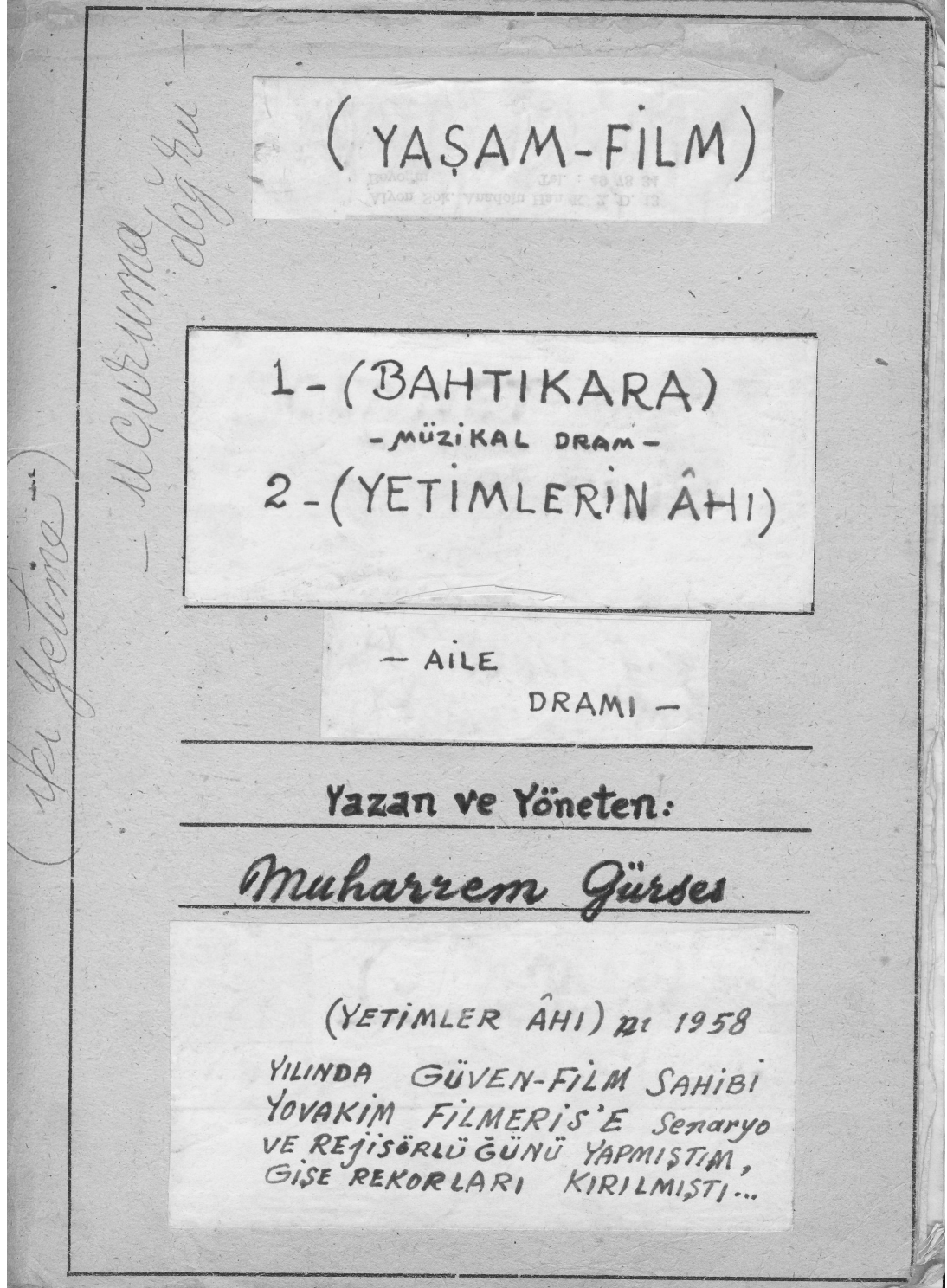
MÜZİĞİNİ YAPTIĞI FİMLER

1952 Kanun Namına

SANAT YÖNETMENLİĞİ YAPTIĞI FİLM

1973 Vurun Kahpeye

EK 2 – YETİMLER AHI FİLMİNİN SENARYOSUNDAN ÖRNEKLER

(12)

BİR İHTİYAR-Alelacele atıldı, çocuğu kapıp bir fırladı ki, ne oldu dedim...

MURAT-Ne tarafa gittiler..Kimdi acaba ?

İHTİYAR-Bizim buralarda herkes "ğerrine lâne" der, MURAT-Sadıktı senırım çocuğu kaçıran...

MURAT, deliye döner :

MURAT-Sırtlak Sadıktı ha ? Niçe biriniz öliyedediniz Atına atlar...

MURAT- Azrail mi bu adam ? İnsan insandan korkar mı be ? Ayıp ettiniz doğrusu...

Atı dönmela süner ...

İHTİYAR-Ayıp etmişiz..Durup dururken Çirkefi üstümde iğleriyle mi sıkırtaydık ya ?

Megül /Bin ikisi -ğerrine lâne... Ana...nun...(Yaka silker-Köylülerden)!

ÇAKIRIN SESİ DUYDUĞU HARABA AT SÜRER MURAT ..

ÇAKIRIN SESİ -İetiş Murat Ağabey..imdaa..tttt

29 MAĞARA ÇEVRESİ

Sırtlan Sadık, imdat dedikce tehdit etmektedir Çakır :

S.SADIK-Eana bek,bağırıp durma, bi fırlatır atar-sam gu vadiide paramparça ederim seni..Param parça....

30

S. 24 AĞAÇLI YOLLAR

Murat, atı ile ağaçlar arasına yıldıırım gibi dalar,

bir ara uzaklardan onları görmüştür ama, ağaçlar arasında

görmemez olurlar bir süre... Heyecanlı-derlin yaratan

bir takip sonunda busedün kaybeder onları Murat ...

S. 25 MAĞARA İÇİ

Attan atıp dövmiye, tehdit etmiye bağlar Çakır

Acımasız Sadık. S.SADIK-İkidebir sıyal verip durma..deberteceğim

Çakır...şer izimizi bulur da seni elinden almi-ya kalkarsa onu da sererim yere, seni de, bilmiş ol...

ÇAKIR-Ah..Vurma ne oluy...

Murat, o anda mağara ağzında belirir..Bıçağını şeker S.Sadık...

Murat atılır, onun elinde bıçak, Muratta ise sopa vardır.Bir süre

Duello ederler..Bıçağını düşürüp Sırtlanı girgişir Murat...

ÇAKIR - İste Alakay. Harabamı jeloş ! Ygiter, Çakır garayente de ad geçkene

Muharrem Gürses'in Yetimler Ahı senaryosu üzerine aldığı eski Türkçe (Osmanlıca) notlar.

EK 3 - MUHARREM GÜRSERİN FİLM SAN VAKFIN'DAKİ SİCİL KAYDI

TÜM SANATÇILARI GÜÇLENDİRME VAKFI

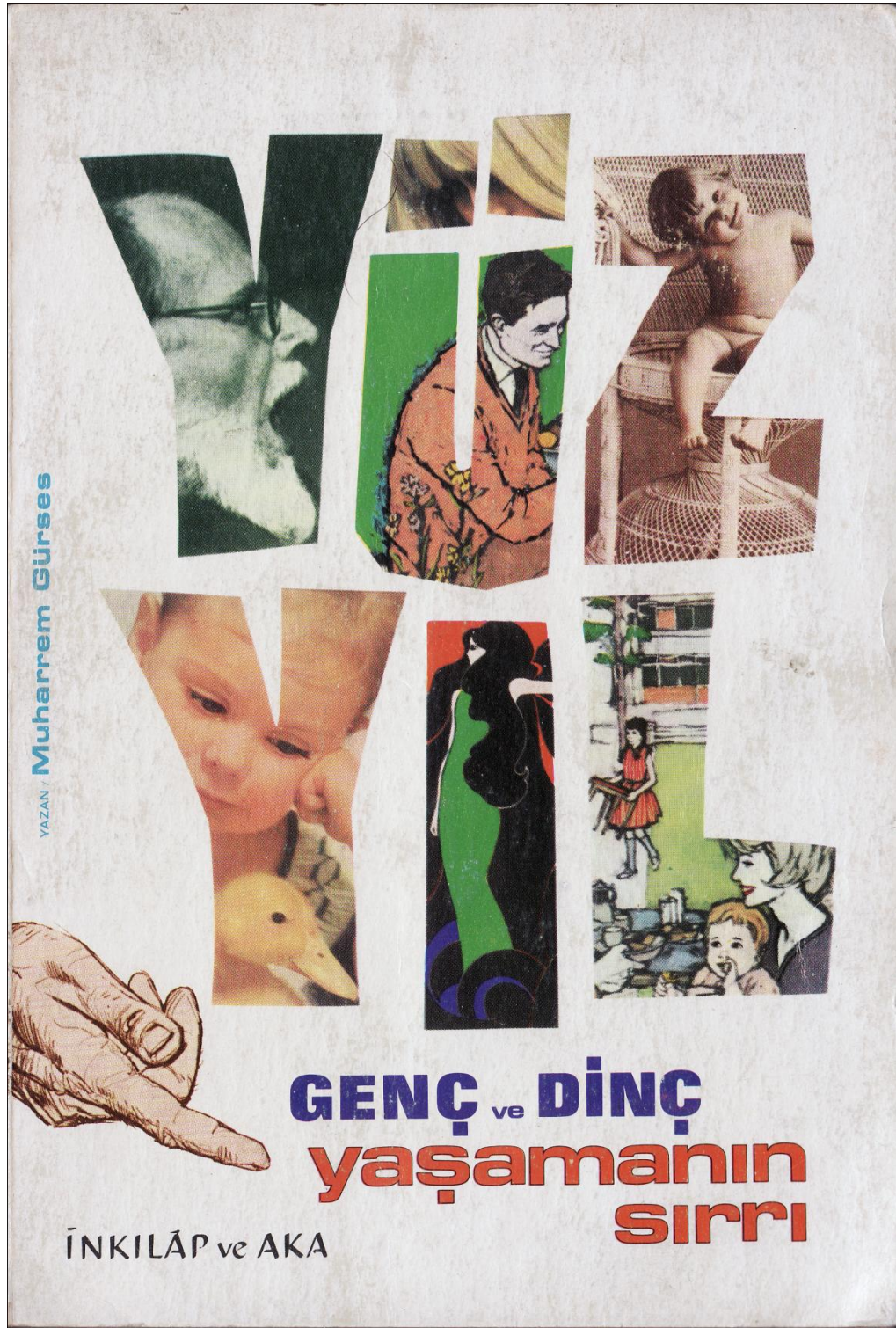
Sosyal Sigortalar Kapsamına Girecek Olanlar İçin
Ör. Müracaat Formu

Adı : MUHARREM
Soyadı : GÜRSER
Doğum Tarihi ve Yeri : 1913 AMASYA
Mesleği : FİLM REJİSÖRÜ
Mesleğe Giriş Tarihi : ÜMİT UTKU 1943
Ranseyman : ATIF KAPTAN

İlk Çalışma Yaptığı Firma : SES FİLM NECİP ERSES
Adresi : YENİ MAHALLE MERA SOKAK KARDEŞLER
AP.5/1 BAKIRKÖY
Telefon No

SİGORTA SİCİL NO:
GİRİŞ TARİHİ:

EK 4 – “YÜZ YIL GENÇ VE DİNÇ YAŞAMANIN SIRLARI” KİTAP KAPAĞI

Muharrem Gürses'in sinema dışı bir çalışması olan sağlıklı yaşam kitabı.

KAYNAKLAR

A – Arşiv

MSGSÜ STM Arşivi ve Kütüphanesi

Prof. Şekeroğlu, Sami (1985-1987) **Türk Sinema Tarihi Belgeseli**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sinema-TV Merkezi.

İBB Atatürk Kitaplığı ve Gazete Arşivi

Kemal Gökhan Gürses'in özel belge arşivi.

Hayriye Tekcan Gürses'in fotoğraf arşivi.

Atilla Arcan Gürses'in özel belge arşivi.

B – Kitaplar

EGRİ, Lagos Çev: Suat Taşer (1996) **Piyes Yazma Sanatı**, 3.Baskı, İstanbul

FİLMER, Cemil (1948) **İlk Türk Sinemacılarından Cemil Filmer – Hatıralar**

Türk Sinemasında 65 Yıl, İstanbul, Emek Matbaacılık ve İlançılık, İstanbul

ONARAN, Âlim Şerif (1990), **Lütfi Ö. Akad**, Afa Yayınları, İstanbul

ÖZGÜÇ, Agâh (1990), **Türk Filmleri Sözlüğü**, Se-Sam Yayını, İstanbul

ÖZGÜÇ, Agâh (2003), **Türk Film Yönetmenleri Sözlüğü**, Agora Kitaplığı,

İstanbul

ÖZÖN, Nijat (1965), **Türk Sineması Tarihi (1896-1960)**, Artist Yayınları,

İstanbul

SCOGNAMİLLO, Giovanni (2003), **Türk Sinema Tarihi**, Kabalcı Yayınevi,

İstanbul

SENYÜCEL, Kerime (1999), **Sinemayı Sanat Yapanlar**, TRT Yayınları,

Ankara

ŞENER, Erman (1970) **Yeşilçam ve Türk Sineması**, Kamera Yayınları,

İstanbul

TÜRK, İbrahim (2004) **Senaryo Bülent Oran**, Dergâh Yayınları, İstanbul

ÜN, Memduh (2009), **Memduh Ün Filmlerini Anlatıyor**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul

Yeni Rehber Ansiklopedisi (1993-1994) Türkiye Gazetesi Yayını, İstanbul

C- Makaleler ve Basılı Söyleşiler

GÜRSES, Kemal Gökhan (1999) “Ben Muharrem Gürses’in Oğluyum!” **Öküz Dergisi**, Mayıs: 20

KIREL, Serpil (1995), “Yapımcıların Can Simidi Muharrem Gürses”, **Antrakt**, 50, Kasım: 62

MARO, Asu (23 Kasım 1997), “Melodramın Babası” **Radikal 2**, 27

SEKMEÇ Ali Can (1999) “Bir Halk Sinemacısının Ardından: MUHARREM GÜRSES”, **Klaket**, 12, Yaz: 15

“Video Dünyası”, *Milliyet Gazetesi*, Renk Eki, 10 Şubat 1986

“Din Uluları Beyazperdede”, **Milliyet Gazetesi** Haftasonu İlavesi, 07 Kasım 1965

D - İnternet

<http://www.imdb.com/title/tt0270920/>

<http://www.sinematurk.com>

E - Tezler

ARSLAN, Metin (2007) **Türk Sinemasındaki Tiyatro Kökenli Oyuncu Ve Yönetmenler Ve Sinemamıza Etkileri**, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, MSGSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. sf. 103-104

ATAMAN, Afif (2003), **Türk Sinemasında Melodram**, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, MSGSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 40

BERKTAŞ, Esin (2008), **1939 – 1950 Dönemi Türk Sinemasının Ekonomik, Politik, Toplumsal ve Kültürel Yapısı**, yayınlanmamış doktora tezi, MSGSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 162

ERKILIÇ, Hakan (2003), **Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri**, , yayınlanmamış sanatta yeterlilik tezi, MSGSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 87

F – Diğer Belgeler

Muharrem Gürses'in kaleme aldığı "63 Yıllık Olaylarla Dolu Film Ve Tiyatro Anılarım 1932–1996" başlıklı yazılar, Kemal Gökhan Gürses'in özel arşivi

G - Kişisel Söyleşiler

Kemal Gökhan Gürses ile gerçekleştirilen kişisel görüşme, 08 Eylül 2009

Hayriye Tekcan Gürses ile gerçekleştirilen kişisel görüşme, 09 Eylül 2009

Hakan Gürses ile gerçekleştirilen kişisel görüşme, 09 Eylül 2009

Atilla Arcan Gürses ile yapılan kişisel görüşme. 13.09.2009

Hasan Gergin ile yapılan kişisel görüşme. 14.09.2010

Memduh Ün ile gerçekleştirilen kişisel görüşme, 14 Eylül 2009

ÖZGEÇMİŞ

Adem Selçuk Hakan GÖK, 1981 yılında Adana’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Adana’ da tamamladı. 2000 yılında Trakya Üniversitesi Edirne Meslek Yüksek Okulu’ nda Radyo – Televizyon Yayıncılığı Bölümü’ nde üniversite öğrenimine başladı. Trakya Üniversitesi’ nde önlisans öğrenimi sonunda ilk kısa metrajlı filmi “Diri Gömülen” nü çekti. “Diri Gömülen” filmi ile ilk ödülleri kazandı. Özel bir televizyon kanalında kısa bir süre haber kameramanlığı yaptı. 2003 yılında ‘Dikey Geçiş Sınavı’nda başarılı olarak Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü’ ne girdi. 2007 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema - TV Bölümü’ nün açtığı sınavı kazanarak, bu bölümde Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Yedi kısa metrajlı filmi yazarak yöneten GÖK’ün ulusal ve uluslararası festivallerde kazandığı dereceler vardır. Bu filmlerden “Olta” ve “Yukarıdan Aşağıya” öne çıkan filmlerdir.